

DEVLET GÖZETİMİ İLE İNSAN HAKLARININ UYUMLAŞTIRILMASI SORUNU VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

*R. Cengiz DERDİMAN**
*Nihal TATAROĞLU***

Özet

Bu makalede özgürlük ve güvenlik ilişkisi kameralar ile izlemeler bağlamında incelenmiştir. Son yıllarda Dünyada yaygınlaşan ve yoğunlaşan iç güvenlik sorunları nedeniyle birçok devlet kameralar ile kamusal hayatın tüm alanlarını izleme eğilimine girmiştir. Ancak, devlet tarafından yapılan izlemeler, doğası gereği özgürlükleri sınırlandırma ve insan haklarını ihlal etme eğilimindedir. Güvenliğin özgürlükler aleyhine tercih edildiği otoriter uygulamalara ilişkin tarihsel tecrübeler düşünüldüğünde konunun ne denli önemli olduğu ortadadır. Güvenli bir yaşamın temini, devletin varlık nedeni ve asli görevidir. Devletin güvenlik uygulamaları insanların özgürce yaşama idealleri için var olmalıdır. Devletin temel organları eylem ve işlemlerinde "özgürlük karinesi"ni temel ilke olarak benimsemelidir. Bu açıdan, izlemeler ile insan haklarının uyumlu kılınması hususu önemlidir. Bu nedenle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS), Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kararları ve 1982 Anayasası ilgili hükümlerinin devlet gözetimi ile ilgili kısımları incelenmiştir. Ayrıca izlemeler ile insan haklarının uyumlaştırılması noktasında çözüm önerileri sıralanmıştır.

Anahtar Kelimeler: gözetim, özel yaşama saygı hakkı, özgürlük-güvenlik dengesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 1982 Anayasası.

THE HARMONIZATION ISSUE OF STATE SURVEILLANCE WITH HUMAN RIGHTS AND SOLUTION OFFERS

Abstract

In this article, liberty and security relationship has been examined in the context of surveillancing with CCTV. In recent years due to internal security problems which have been spreaded and concentrated worldwide many state tend to monitoring all areas of public life. However the surveillancing by state inclines to limiting liberties and violating human rights inherently. It is obvious that the importance of the subject considering the historical experience that to sacrifice liberty and to form a ground for authoritarianism for

* Prof. Dr., Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi

** Öğr. Gör., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Muğla Meslek Yüksekokulu Yönetim ve Organizasyon Bölümü

state security. To provide with secure life is reason of state and its fundamental duty. State's security applications should be exist for people's freely ideals of life. The government main bodies must adopt "presumption of liberty" as the core principle in their action and activity. From this point of view, it is so important issue that the surveillancing must comply with the human rights. Therefore, the surveillance-related parts of European Convention on Human Rights, European Court of Human Rights' decision and 1982 Constitution Act are analyzed. In addition, the solution offers about harmonization of surveillance-human rights are listed.

Keywords: surveillance, balance between liberty and security, right to respect for private life, European Convention on Human Rights, 1982 Constitution Act.

Giriş

Bilindiği gibi özgürlükler insanlara bir lütuf olarak kendiliğinden verilmemiştir. Batıda insan hakları, yönetilenlerin yönetenlerden uzun mücadeleler sonucunda aldıkları ve siyasal iktidarlara karşı ileri sürebildikleri haklardır. Bu hakların temel felsefesi insanların siyasal iktidar ve diğer güçlere karşı korunmasının güvence altına alınmasıdır. Ancak, bu hakların soyut niteliği, ölçütlerinin ve içeriklerinin yeterince belirli olmayışı, iktidarlar tarafından Anayasa ve kanunlara aykırı olarak, keyfi bir şekilde kullanılmalarına da sebep olmaktadır. Oysaki insan haklarının özünü, bu haklardan her birinin, diğerleriyle birlikte bir bütün oluşturmaları, biri olmaksızın diğerlerinin içeriğine uygun bir anlam taşımayacakları ve bunların herhangi birisinden feragat edilemeyeceği ilkeleri oluşturmaktadır. Bu kapsamda "güvenlik hakkı"nın gereği olarak uygulanan politikaların insan haklarını önceleyen bir yaklaşımla ele alınması gerekmektedir. Bu kapsamda güvenliği sağlama gerekçesi ile özgürlüklerin ve özel yaşam hakkının ihlal edilmesi kabul edilemez.

Devletin, güvenliği sağlamak gibi toplum nezdinde kabul edilebilir bir gerekçeyle kamusal alanlarda kamera ile yaptığı izlemelerin insan haklarına uygunluğunun sağlanabilirliği sorunu bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. İlk bölümde güvenlik, kamu düzeni kavramları ve bunların özgürlükler ile ilişkileri açıklanmış, devletin bu olgulardaki işlevi sorgulanmış ve özgürlüklere ilişkin felsefi ve sosyolojik bakış açıları "gözetim" kavramı çerçevesinde analiz edilmiştir. İkinci bölümde güvenlik hakkının bir parçası olarak algılanan izlemelerin özel yaşam hakkı ve özgürlüklerle ilişkisi hukuki açıdan sorgulanarak Türkiye'deki mevcut durum değerlendirilmiştir. Son bölümde "güvenlik hakkı"nın bir uzantısı olarak değerlendirilebilecek izlemelerin insan hakları ile uyumu bakımından öneriler sıralanmıştır.

Yukarıdaki bilgilerden anlaşılacağı gibi, suç teşkil eden bir olayın soruşturulması için öngörülen teknik araçlarla takip ve benzeri adli tedbirler konu dışında tutulmuştur. Konumuz kapsamındaki incelemede işyerlerinin ve kamusal alanların kameralarla gözetlenmesi esas alınmıştır.

1. Güvenlik, Kamu Düzeni ve Özgürlük Kavramları Açısından Devlet

Güvenlik insanoğlunun var oluşundan beri önemli bir ihtiyaç olmuştur. Bireysel bir ihtiyaç olan güvenlik, insanların bir arada yaşar hale gelmeleri ile birlikte kolektif bir nitelik kazanmış ve toplumsal sürdürülebilirliğin temel unsurlarından biri olmuştur.

Güvenlik ihtiyacı insan topluluklarının devleti kurmalarında gözettikleri temel amaç ve argümanlar arasında yer almıştır. Bu konuda farklı yaklaşımlar olmakla birlikte, devletin varlık sebebi ile güvenlik arasında doğrudan bağlantı kuran önemli yaklaşımlar bulunmaktadır. Sosyolojinin öncüsü İbn-i Haldun'a göre (Haldun,1982:271-276), insanların toplumsal yaşama geçmeleri beslenme ve güvenlik ihtiyaçları doğrultusunda verdikleri akli kararlar ile olmuştur. İnsanlar kendileri dışındaki canlılara karşı kendilerini savunmak için diğer insanlarla yardımlaşmak zorunda olduklarını fark etmeleri neticesinde toplum halinde yaşamaya başlamışlar ve akabinde tabiatları gereği insanların saldırma ve haksızlık yapma güdüsüne karşı kendilerini birbirlerine karşı korumak için de bir otoriteye ihtiyaç duymuşlardır.

Devletin meşruiyetini güvenlik arayışına dayandıran John Locke, insanların doğa durumunda düzen içinde olduğunu, ancak bu düzenin her bireyin kuralları çiğneyen kimseleri cezalandırma hakkını kendisinde görmesi ile bozulduğunu belirtmektedir. Korku ve tedirginlik halinde olan insanlar hayatlarını ve mülkiyetlerini birbirlerine ve sivil toplumun üyesi olmayanlara karşı güvence altına almak ve birbirleriyle rahat, güvenlik ve barışçı bir yaşam sürdürmek için anlaşarak siyasal toplum aşamasına geçmişlerdir (Locke, 2012; 15,64).

Güvensiz ortamı ortaya çıkaran gelişmeler açısından yaklaşım farklılıkları olmakla birlikte diğer toplumsal sözleşme teorileri de, Locke gibi insanların güvende olma ihtiyacı ile ilk kez uzlaşma temelinde bir araya geldiklerini ve kendilerini koruma görevini bir anlaşma ile kurdukları devlete verdiklerini ifade etmektedirler. Bu konuda güvenliğe vurgu yapan en meşhurunun, Hobbes'in "insan insanın kurdudur" deyişinden ilham alan ve toplumsal sözleşmenin güvenliği sağlamak için ihtiyaç oldu-

ğuna ilişkin görüş olduğu söylenebilir (Hobbes, 1992). İnsanları ilk kez birbiriyle işbirliği yapma zorunluluğu içine sokan güvenlik ihtiyacı toplumun yararı doğrultusunda giderilmek üzere devletin varlık sebebini ve en temel görev alanını oluşturmaktadır. Yukarıda sözü edilen teorik yaklaşımlar sosyolojik bir gerçeklik olmamakla birlikte, devletin meşruiyet dayanağına ışık tutması açısından oldukça önemlidir. Ancak, “devlet” ve “güvenlik” kavramlarının her birisinin özü itibarıyla topluma dayanması ve her ikisinin de toplumun huzuru ve mutluluğu için var olması gereğine vurgu yapan anlayıştan uzaklaşarak, güvenliğin toplumsal huzuru ve bireysel özgürlükleri zedeleyen yorumlarına rastlamak da mümkün olmaktadır.

Latince "securitas" kelimesinden türetilen Fransızca "sécurité" ve "sureté" kelimeleri arasındaki anlam farkı güvenlik kavramına ilişkin karmaşanın anlaşılmasına da yardımcı olmaktadır: Devlet ve toplum yapılanması açısından somut ve ciddi sorunlara işaret eden "sureté" kavramı “tehlikenin olmayışı” anlamına gelmektedir ve daha çok devlet güvenliği ni ilgilendiren hususlar için kullanılmaktadır. Subjektif bir niteliği olan "sécurité" kavramı ise garanti, güven, huzuru temin ve garanti etmek, düzen, barış gibi kelimelerle tanımlanmaktadır (Bal, 2003: 19-21). Duygulara gönderme yapan kavram ile tanımlanan, tehlikenin olmaması durumu değil, kişilerin psikolojik olarak güvenlik içinde olma durumudur ve bu durumu doğrulayan özne bireydir. “Devlet ve toplum odaklı olma” ayrımında ifadesini bulan bu iki farklı kavram Türkçede “güvenlik” tabiri ile karşılanmıştır.

Güvenlik, Türk Dil Kurumu Sözlüğünde "toplum yaşamında yasal düzenin aksamadan yürütülmesi, kişilerin korkusuzca yaşayabilmesi durumu, emniyet" olarak tanımlanmıştır (Türk Dil Kurumu, 2014). Kavramın ilk kısmı güvenliğin objektif yönünü ifade ederken, ikinci kısmı bireylerin güvende olma hissiyatını içeren sübjektif yönünü ifade etmektedir. Güvenlik kavramının hem devleti konu alan, hem de toplumun güvende olma hissiyatını içeren anlamlarının birlikte kullanılmasının zihinlerde bir kargaşaya sebep olduğu yorumu yapılabilir.

Güvenlik, asayiş ve sağlık ile birlikte kamu düzeninin boyutlarını teşkil eder. Bir yönüyle güvenlikle eş anlamlı olarak algılanan ama toplumda fiili saldırının ve huzursuzluğun olmaması, bunların olmayacağına dair bir güven hissinin oluşması ve genel olarak esenlik içinde bir toplumla eş anlamlı olan "kamu düzeni" kavramı, kolluk eylem ve işlemlerinin

amacını teşkil etmekte (Derdiman, 2007: 7) ve aynı zamanda kişilerin özgürlüklerine müdahalede de bir araç olarak kullanılmaktadır.

Güvenlik ve kamu düzeninin iktidarlar tarafından kullanılış şekliyle bağlantılı olarak özgürlükler ile aralarında sürekli bir gerilim olduğu yönünde bir algı bulunmaktadır. Bu algı ekseninde tartışmalar, genellikle özgürlük ve güvenlik kavramlarını birbirinin zıttı iki uçta konumlandırmakta ve sonuçta aralarında makul bir denge kurulması savunulmaktadır. Bu görüşü savunanlara göre, özgürlük ve güvenlik birbirinden çalan, birbirini eksilten süreçleri ifade etmektedir. Özgürlükçüler ile güvenlikçiler arasındaki çatışmalar da akıl/duygu bölünmesi şeklinde cereyan etmektedir. Güvenlikçiler, nesnel şartları ileri sürmekte ve reel politik gerekliliklerden temellenen bir hikmet-i hükümet siyasetini takip etmektedir. Diğer yandan özgürlükçülerin duygusallıkları, bazı siyasal edebi ezberlerden hareketle akliliğini kaybedip bir siyasal taşkınlığa dönüşmektedir. Bu sebeple, sarkacın iki ucunda özgürlük ve güvenlik arasında tatminkâr ve meşru bir dengede tutularak sorunun çözülebileceği fikri savunulmaktadır (Öğün, 2014). Ancak özgürlük-güvenlik dengesi söylemi tarihsel süreçte çoğu zaman güvenliğin öncelenerek insan haklarını ihlallerle sonuçlanan uygulamalara varmıştır.

Özgürlük ve güvenliğin birbirini eksilten süreçler olarak değerlendirilmesi yaklaşımının, kavramların özüne inildiğinde, sadece uygulamalarla bağlantılı olduğu görülmektedir. İki kavramın da insan hakkı olması dolayısıyla aralarında bir çatışmanın olması anlamsızdır. Özgürlük ve güvenlik birbiriyle simbiyotik bir ilişki içindedir ki özgürlük ile güvenlik çoğu durumda birbirini tamamlar. Bunlar birbirinin rakibi olmaktan ziyade birbirlerinin ön şartları durumundadırlar. Bir başka deyişle, özgürlüğün yokluğu güvenliğin; güvenliğin yokluğu da özgürlüğün yokluğunu getirebilir (Wittes, 2011: 4,19).

Özgürlük ve güvenlik arasındaki gerilimi vurgulayan yaklaşımların bir başka nedeni kavramların tarihsel gerçekliği ile varlık felsefesinin ihmal edilmesidir. Güvenliğin, özgürlüğü eksilten bir sonuca sebebiyet vermesi, onun neye hizmet ettiği ile doğrudan bağlantılıdır. Devlet topluma hizmet etmek ve onun en temel ihtiyacı olan güvenliğini sağlamak üzere kurulmuştur. Devletin temel görev alanı özgürlükleri sağlamayı amaçlayan bir güvenliktir (Tataroğlu, 2012: 97).

Demokratik bir hukuk devletinde birincil amaç özgürlüklerin korunmasıdır. Güvenliği sağlamak üzere özgürlüklerden taviz veren bir yak-

laşım, güvenlik ile özgürlük arasındaki amaç-araç ilişkisini tersine çevirdiği için insan haklarını tehdit etmektedir. Özgürlüğe hizmet etmeyen, güvenliği önceleyen görüş insani varoluş ve özgür bir toplum ideali için son derece tehlikelidir. Bu nedenle siyasal iktidara karşı ileri sürülebilen ve bireylerin temel güvencesi olan insan haklarının sınırlandırılması söz konusu olduğunda, güvenlik gerekçesiyle özgürlüğün sınırlandırılmasını zorunlu kılan istisnai durumlarda yol gösterici olan, 'sınırlanmayan konularda özgürlüğün ve serbestliğin geçerli olduğu' anlamındaki ilke, yani özgürlük karinesi" olmalıdır (Erdoğan, 2013: 26-28).

1.1. Özgürlük-Güvenlik Dengesi Bağlamında Gözetim Olgusu, Sosyolojik ve Felsefi Yaklaşımlar

Yukarıda değinildiği gibi, devlet hayatında güvenliğin özgürlükleri ihmal etmediği, bilakis onların güvencesi olduğu yönündeki uygulamaları öngören bir dengenin kurulması şarttır. Bu, devletin, güvenliği sağlamak için elektronik gözetimi bakımından büyük önem taşımaktadır.

Teknolojik gelişmeler ile yeni şekiller alan "gözetim" olgusu, yeni bir kavram ve uygulama değildir. Gözetim, gücü elinde bulundurmak ve korumak isteyen iktidarların da her zaman en temel toplumsal denetim mekanizmalarından biri olmuştur. Yaşanan gelişmeler ölçüsünde farklı şekiller alan ve yeni araçlarla hayat bulan gözetim olgusu, modern öncesi, modern ve post-modern dönemde varlığını sürdürmüştür (Lyon, 1997: 59).

Gözetim olgusunun daha öncede çeşitli teorik yaklaşımlarda işlenmesine rağmen, sosyal bilimlerde kabul görmesi Michael Foucault ile olmuştur. Foucault, iktidarın sosyal kontrol mekanizmalarını Ortaçağ'dan moderniteye uzanan değişimi bağlamında ele almaktadır. Ortaçağda iktidarın toplumu kontrol etmek, düzeni sağlamak ve kendi gücünü pekiştirmek için şölen havasında işkenceye dayalı ceza ritüelleri, 18. yy ceza alanında ıslahatlarla birlikte değişime uğramış ve iktidarın kontrol araçları ve şekilleri değişmiştir. Klasik dönemde iktidarın baskı unsuru insan bedeninde tezahür ederken, modern dönemle birlikte ruha yönelmiştir. Daha dolaylı, sürekli, faydacı olan ve incelikli hale gelen iktidar baskısında mekân ve zaman unsurları ise temel argümanlardır. Foucault insanları kontrol etmede okul, kışla ve fabrikaların disiplin mekânları olduğunu ve iktidarın kontrolünün modernite kurumlarının tümünde olduğunu belirtmektedir. Mekânın örgütlenmesiyle mekânlar kendi içinde daha sistemli

olarak ayrılmaya başlamıştır. Böylelikle denetim için daha uygun ortam yaratılmıştır (Foucault, 2000: 220-223).

Foucault mekân örgütlenmesi olarak Bentham'ın "panopticon" kavramından hareket etmiş ve modernite ile arasındaki bağlantılara ışık tutmuştur. Bentham tarafından düzen sağlama noktasında bir çözüm yolu olarak ortaya konan "panopticon" kavramı, Foucault tarafından eleştirel bir yaklaşımla var olan gerçekliği resmetmek üzere kullanılmıştır Yunancaya dayanan ve kelime anlamı "göz önündeki yer" olan "panopticon" Jeremy Bentham tarafından 1791 yılında yayınlanan hapisane planı ile ortaya çıkmıştır. İktidar gözetiminin hapisanenin mimari yapısı ile sağlanması amacıyla tasarlanan "panopticon" ile görünmeden görmek, bilinmeden bilmek felsefesi ile belirsizlik itaat ettirmenin bir aracı olarak kullanılmıştır.

Panopticon, daire şeklinde dizayn edilmiştir. Dairenin merkezinde bir gözetleme kulesi, tamamında kulenin gözetimini mümkün kılan hücreler bulunmaktadır. Daire şeklinde kulenin etrafında dizilen hücreler kuledeki gardiyan tarafından tek yönlü olarak gözetlenecek şekilde tasarlanmıştır. Kulenin içi dışarıya yansımamakta ve gözetlenenler kimin, ne zaman kendilerini gözetlediğini bilmemekte, ama bu yapılanma her zaman gözetlenebileceklerine dair bir inanç oluşmaktadır. Bu inanç sayesinde kişiler kendilerini gözetleyenin gözünden değerlendirmeye doğru bir eğilim geliştirmektedir. Bu nedenle Bentham'ın gözetime dayanan hapisane modeli hem bilgi edinme hem de terbiye/ıslah etme amacı taşımaktadır (Foucault, 2000:290-295). Bentham'ın hapisane modeli olarak tasarısını Foucault tüm yönetim kurumları için geçerli olacak şekilde genişletmiş ve modernite ile ilişkisi bağlamında değerlendirmiştir. Bentham için ideal toplum yolunda ütopya olan model, Foucault için gerçeğin şekillenmesi olmuştur. Foucault'un değerlendirmeleri ile "panopticon" gözetimin özgürlükler üzerinde denetim kurmada etkili olabilmesi için gerekli temel niteliklerine de açıklık getirmiştir.

Foucault'nun, Bentham'ın panopticon'unda gözetimin öznesi üzerine yaptığı sorgulamalar ilgi çekicidir. "Bentham kuleye kimi koymaktadır?" sorusunun cevabı bu noktada belirleyicidir. Bu soru bağlamında Foucault, gözetim yapan kişinin "yapı"sından çok "yeri"nin önemini vurgulamakta ve Bentham'ın yaklaşımını gözetim öznesine güvensizliğinden dolayı gözetim öznelerini mutlak bir noktada toplamaktan kaçınarak ve gözetimi yayarak belirsizleştirme amacında olduğu şeklinde yorumlamaktadır. "Pa-

nopticte, herkes bulunduğu yere göre diğerlerinin tümü ya da bazıları tarafından gözetlenir; bütünlüklü ve kesintisiz bir güvensizlik aygıtıyla karşı karşıya kalınır, çünkü mutlak nokta yoktur" (Foucault, 2003: 98).

Bentham döneminin toplumsal sorunlar açısından siyasi nitelikte bir çözüm olarak Panopticonu ortaya koyarken, aynı kavramsallaştırmadan yola çıkan Foucault'un anlatımında panapticon, karşı ütopya işaretleri vermektedir. Karşı-ütopyanın en önemli örneklerinden Orwell'in öngörülerini ise ortaya çıkmakta olan totaliter nitelikli siyasi yönetim eğilimlerine karşı bir uyarıdır.

Orwell "1984" adlı kitabında Bentham'ın 'panopticon'una benzer özellikler gösteren bir toplum tasvir edilmiştir. 1984'te toplum üzerinde kontrol kurulan gözetim artık elektronik aygıtlara dayanmaktadır. "Büyük Ağabey/Birader" şeklinde toplum tarafından benimsenen iktidar sürekli olarak kamusal ve özel alanlarda insanları denetlemekte, kişilerin suç işlemesine gerek olmadan davranışlarında veya alışkanlıklarında küçük değişimler olduğunda bile cezalandırmaktadır. Her yerde posterleri asılı olan "büyük birader" fotoğrafı nereye gidilirse gidilsin her açıdan insanları izliyor hissi vermekte ve altında "büyük biraderin gözü sende" yazmaktadır. Hem kamusal alanlarda hem de özel alanlarda olan tele-ekranlar bir fısıltıdan biraz daha güçlü olan bir sesi kaydedebilmekte ve görüş açısı içinde bulunduğu sürece her hareketi izleyebilmektedir. Ancak bu izlemenin ne zaman olacağını insanlar bilememekte ve her an gözetleniyormuş gibi hareket etmektedirler (Orwell,1983: 5-25).

Bentham'ın "panapticon"undan yola çıkan Foucault ile Orwell'in "distopya"larında ortak özellikizlemenin niteliklerine açıklık getirmiş olmalarıdır. Her iki distopyada da izlemelerin sürekliliği, zamanının ve mekânının belirsizliği kontrol sağlamada temel argümanlarıdır. Modern dönemde gözetimi analiz eden ve özgürlüklere tehdit bağlamında değerlendirmede bulunan distopya'lardan hareket eden Gary T. Marx'ın (2002) analizleri post-modern dönemde farklılaşan yeni gözetim olgusuna açılımlar sağlamaktadır.

Marx, yeni gözetimin doğasının niteliksel olarak değiştiğini, gözetimin gündelikleştiğini, genişlediğini ve derinleştiğini ifade etmektedir. Marx yeni gözetimi, geleneksel gözetimden farklı kılan özelliklerini sıralamak suretiyle açıklamaktadır. "Yeni gözetim", "geleneksel gözetim"den farklı olarak, teknolojileri önceden belirlenmiş bir şüpheliye, daha genel olarak da toplumun tümüne etki etmekte ve coğrafi alana, belli zaman

dilimlerine, ağlara, sistemlere ve insan kategorilerine uygulanabilmektedir. Yeni gözetim ile farklılaşan bir diğer nokta izlenen ile bu eylemi gerçekleştiren kişi arasındaki belirgin ayırmadaki değişimdir. Görevlilerin kapalı kapılar ardından dinlediği, dürbünle gözetlediği, telgrafın müdahale aracı olarak kullanıldığı geleneksel gözetimde bu ayırım oldukça mantıklıdır ve izleyeni izlenenden ayırmak da oldukça kolaydır. Ancak, yakın gözlem terimi çağdaş uygulamaları karşılama noktasında başarısızdır ve gözetim artık yakınlıkla sınırlandırılmamaktadır. Uydu görüntülemesi ya da uzaktan ve kendinden izleme sistemlerinin uygulanabilir olması nedeniyle gözetim tarafları birbirinden bağımsız olmuştur (Marx, 2002: 10). Bunlara ek olarak yeni gözetim yöntemi, daha az görünür olmasına bağlı olarak daha incelikli ve daha az zorlayıcı özellikleri ile geleneksel gözetimden ayrılmaktadır. Yeni gözetimde teknolojik gelişmelerin imkân vermesi gözetim kapasitesinin artmasına, gözetimin yoğunlaşması ve yaygınlaşmasına imkân vermektedir. Yeni gözetim çoğu kez suçu ve toplumsal düzensizliği önleme amaçlı olup, teknolojik imkânlar doğrultusunda uzaklık, karanlık ve fiziksel engelleri ve zamanı aşabilmektedir. Bulunduğu her yerde sürekli izleme, geçmiş, bugün ve geleceğe yönelik zaman aralığında kayıt ve saklama yapabilmektedir (Marx, 2002: 28-29). Yeni gözetimin diğer bir temel özelliği ise gündelik yaşamın rutinleri içinde gömülü olmasıdır. Post-modern vatandaşlar dinlenme alanlarında, okullarda, arabalarında, otoparklarda ve petrol istasyonlarında, futbol statlarında, ana ulaşım terminalleri gibi mekânlarda hareketlerinin sürekli izlenmesine kısa zamanda alışmaya başlamışlardır (Innes, 2003: 114).

Marx'ın özelliklerini sıraladığı post-modern dönemde gözetimin araçlarından biri de CCTV/MOBESE sistemleridir. Bu sistemler kolluk kuvvetlerinin güvenliği ve kamu düzenini sağlamak noktasında yararlandıkları sistemlerdir. Ancak Foucault, Orwel ve Marx'ın işaret ettiği özellikleri taşıyan bu izleme sistemleri, özgürlükleri ve özel yaşamın gizliliği gibi insan haklarını ihlal ettiği gerekçesi ile yoğun eleştirilere maruz kalmaktadır.

1.2. Güvenliğin Sağlanmasında MOBESE'nin Yeri

Devlet'in güvenliği ve kamu düzenini sağlama gerekçesiyle kullandığı çok çeşitli araçlardan biri kamusal alanlarda kurulan kamera sistemleridir. Bu sistemler dünyada Close Circuit Television (CCTV), ülkemizde ise Mobil Elektronik Sistem Entegrasyonu (MOBESE) veya Kent Güvenlik ve Yönetim Sistemi (KGYS) olarak adlandırılmaktadır.

MOBESE, kolluk kuvvetlerine suçla mücadele politikalarında katkı sağlamaktadır. Bu katkı suç sonrasında suç olaylarının aydınlatılması ve suçluların tespitinde, suç anında faillerin hareket halinde yakalanmasında kolluk kuvvetlerine etkin ve hızlı davranma kabiliyeti kazandırmaktadır (Pawson and Tilley, 1994: 301). Kamera ile izlemenin, suç öncesinde sağladığı katkılar ise, potansiyel suçlular için caydırıcı olması, potansiyel kurbanlar açısından potansiyel tehlikelere karşı farkındalık yaratması ve güvenlik görevlilerinin de daha doğru davranma yönünde teşviki şeklinde gerçekleşmektedir (Müller and Boos, 2002: 2). Ancak, suçla mücadelede doğrudan kameralarla izlemenin etkisinin net olarak ölçülmesi zordur. Çünkü, kamera sistemleri kolluk kuvvetlerinin suçla mücadelede kullandığı çoklu çözüm stratejilerinden biridir. Bu nedenle suç oranlarındaki azalmanın sebebi kameralar dışında diğer güvenlik politikaları da olabilir (bakınız: Gill and Spriggs, 2005: Waples, Gill and Fisher, 2009). Hal böyle de olsa, kamera ile izleme yönteminin, kendini gizlemek isteyenlerin suç işleme eğiliminde azalmaya vesile olacağı söylenebilir. Diğer yandan kamera ile izlemenin suçlar üzerinde caydırıcı etkisinin olduğu konusunda, en azından, toplumda bir kanaat oluşması da söz konusudur. Bu gibi sebeplerle kameraların zamanımızda gittikçe artan oranda, suçla mücadele aracı olarak kullanılmaya başlandığı gözlenmektedir.

Suçla mücadelede kamera sistemlerinin gelişimine baktığımızda, ülkemizde ilk defa 10 Nisan 2001 tarihinde Emniyet Genel Müdürlüğü İstihbarat Dairesi Başkanlığı Bilgi İşlem Şube Müdürlüğü tarafından Diyarbakır İli Emniyet Müdürlüğü'nde Diyarbakır Araç Takip ve Suç Analizi Uygulaması olarak hayata geçirildikleri görülmektedir. Projenin en kapsamlı hali ise ilk olarak 2005 yılında İstanbul'da uygulanmıştır (Çoban, 2009: 22). 2013 yılı sonu itibarıyla 81 il merkezi ile 134 ilçede MOBESE kurulum faaliyetleri tamamlanarak hizmete sunulmuştur (EGM, 2014: 15).

Dünyada CCTV'nin gelişim süreci ise çok daha önceki tarihlere gitmektedir. 1960'lı yıllarda geçici kamera sistemleri kamusal alanlarda kullanılmaya başlanmışken, 1980'li yılların ardından kamusal alanlarda mitinglerde kalabalıkları izlemek üzere izleme sistemleri kalıcı hale gelmiştir. Amerika'da 1970'li yıllarda turist sayısındaki düşüşler üzerine izleme sistemlerinin kurulumu gerçekleşmiş, 1980'lerden itibaren ise suç önleme politikalarında sistematik hale getirilerek yaygınlaşmıştır. 11 Eylül terör saldırılarının ardından ülkede güvenliği sağlama gereçesi ile

kamera kullanımında belirgin bir artış gözlenmektedir (Yeşil, 2009: 33, 40). Avrupa'da ülkeler bazında farklılıklar olmakla birlikte, CCTV gündelik yaşamın her alanına girmekte ve sıradanlaşmaktadır. Özellikle 1990'lardan sonra ani ve aşırı artış sebebiyle Birleşik Krallık, CCTV kullanımında adeta bir sembol haline gelmiştir. Gündelik yaşamın her alanına öylesine girmiştir ki, yapılan çalışmalarda günlük rutini içinde sokağa çıkan bir kişinin 30 ayrı CCTV sistemine ve 300'den fazla kameraya yakalandığı belirtilmektedir (Norris and Armstrong, 1999: 42).

Küresel düzlemde kamusal alanlarda kamera sistemlerinin hızlı gelişimi çeşitli tartışmaları da gündeme getirmiştir. Yapılan araştırmalar kameraların kişilerin sosyo-psikolojik durumları üzerinde olumlu etkilerde bulunduğunu; özellikle suç korkusunu azalttığını göstermektedir. Buna rağmen, dünyada kamera kullanımı güvenlik-özgürlük gerilimi ve özel hayat hakkının korunması ekseninde yoğun tartışmalara yol açmıştır. Bu kapsamda 1990'lardan itibaren izleme sistemlerinin hesap verilebilirliği, şeffaflığı, topluma hizmet etmesi, kişisel hakları ihlâlâ yönelmemesi, yönetim sürecinde bütünlük ve stratejik yaklaşımların benimsenmesi gibi hususlarda yasal düzenlemeler yapılmaktadır. Ülkemizde ise kamera sistemlerinin toplum nezdinde kabul gördüğü gözlemlenmektedir. Ancak, toplum, medya veya idareciler tarafından özgürlüklere, bilhassa özel hayatın gizliliğine saygı gösterilmesini isteme hakkına, hak ettiklerinden daha az itibar gösterilmektedir.

2. MOBESE ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) İçtihatları

İnsan hakları, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka türden kanaat, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğuş veya başka türden statü gibi herhangi bir ayırım gözetilmeksizin (İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, 1948), tüm insanların doğuştan sahip olduğu ve siyasal iktidara ve diğer güçlere karşı insan onuruna yakışan bir hayat sürmesi ve özgür olabilmesi amacıyla tüm insanların korunma güvencesidir. İnsan haklarının temel gayesi, insanların tek başlarına gideremedikleri ihtiyaçlarını gidermesi ve hizmet sunması beklenen devletin, bu fonksiyonunu gereğince icra etmek üzere donatıldığı güç ve yetkilerin yerinde ve yalnızca gerektiği kadar kullanılmasını sağlamak olup, insanların devletin bu güç ve yetkisi karşısında belirli güvenceye kavuşturulmaları arayışına ve anlayışına hizmet etmektedir. Devletlerin evrensel olan insan haklarını iç hukuklarına yansıtması ve kendi gücünü insan haklarıyla dengelemek ölçü-

sünde sınırlandırması neticesinde anlam ve işlerlik kazanmaktadır. Avrupa düzeyinden devletlerin insan hakları ihlallerini sınırlamak ve cezalandırmak üzere kurulmuş olan AİHM, Türkiye'nin de taraf olduğu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine (AİHS'ye) işlerlik kazandırılmasında önemli bir mekanizmadır.

AİHS'nin, devletin teminat altına aldığı hakları ve devlet müdahalesinin kabul edilebilir olabileceği halleri belirten 8. maddesi şu şekilde düzenlenmiştir:

- 1) *Herkes özel hayatına, aile hayatına, konutuna ve haberleşmesine saygı gösterilmesi hakkına sahiptir.*
- 2) *Bu hakkın kullanılmasına bir kamu otoritesinin müdahalesi, ancak ulusal güvenlik, kamu emniyeti, ülkenin ekonomik refahı, dirlik ve düzeninin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için, demokratik bir toplumda zorunlu olan ölçüde ve yasayla öngörülmüş olmak koşuluyla söz konusu olabilir.*

AİHM, dava konusu bir şikâyeti değerlendirirken ilk aşamada hakkının ihlal edildiğini iddia eden tarafın bu iddiasına dayanak oluşturan olayın, maddenin ilk fıkrasında belirtilen haklardan birinin kapsamına girip girmediğini tespit etmektedir. İkinci aşamada ise madde kapsamına giren konuda herhangi bir devlet müdahalesi olup olmadığına ilişkin bir şikâyet içeriği incelemesi yapılmaktadır. Müdahalenin varlığı halinde meşru olup olmadığı hususundaki inceleme ise sonraki aşamayı teşkil etmektedir. AİHM, müdahalenin meşruluğunu araştırırken de güdülen amacın meşru olup olmadığını ve demokratik bir toplumda gerekli olup olmadığını belirleme yöntemini izlemektedir (Gözübüyük ve Gölcüklü, 2011: 331).

Konumuz açısından maddenin ilk fıkrasındaki haklar incelendiğinde, özel hayata saygı gösterilmesi hakkı izlemeler açısından tartışma yaratmaktadır. Kamera ile izlemenin kamusal alanlarda gerçekleşmesi, izlemenin özel hayatın kapsamının dışında kaldığı yönünde yorumlara sebep olmaktadır. İzlemelerin özel hayatın kapsamına girip girmediğini sorgulamadan önce, bu konudaki mahkeme kararlarından bazılarını gözetmekte fayda bulunmaktadır:

Alman Anayasa mahkemesinin kararlarında işaret ettiği "obje formülü" izlemelerde savunma mekanizmasının arkasında yatan insan onurunu zedeleyici yaklaşımı gözler önüne sermektedir. Çoğu zaman insan

onurunu ihlal eden eylemlerde temel ölçüt olarak kullanılan "obje formülü", kamusal organların eylemlerinde insanın basit bir obje veya araca indirgenmesini ifade etmektedir (Gümüş, 2010: 41). Kamusal alanlarda gerçekleşmesi gibi bir sebebe sığınmak da, bireysel özerkliğin hiçe sayıldığı, farklılıkların göz ardı edilerek bireyin kamusal figüre indirgendiği bir anlam ihtiva etmektedir. Bu sebeple bu tarz bir yaklaşım "obje formülü"nden edindiğimiz çıkarımlarla, başlı başına insan onurunu ihlal etmektedir.

AİHM içtihatlarına bakıldığında özel hayatın sınırlarının net çizilemediği görülmektedir. Mahkeme, maddede belirtilen kavramların içeriklerini net olarak çizmemiş ve bir ölçüde anlam yüklemekle birlikte her davaya özgü bir süreç izleyerek kavramların içeriğini belirlemede esnek bir yaklaşım benimsemiştir. Bu nedenle izlemelerin "özel hayat" içeriğine kesinlikle girmediği şeklinde net bir tutum takınmanın yanıltıcı olacağı açıktır. Kaldı ki kamusal alanda elde edilen ama üzerinden uzun zaman geçen şahsî bir verinin bile AİHS'nin 8. maddesi kapsamında değerlendirilmesi üzerinde durulmaktadır (Tezcan, Erdem ve Sancaktar, 2002: 282).

"Özel hayat" kavramı ilk olarak "mahremiyet" sözcüğünü çağrıştırmaktadır. Oysaki özel hayat kavramı kişilerin sır alanını ifade eden mahremiyet kavramını da kapsayan ve onu aşan içeriktedir (Salihpaşaoğlu, 2013: 3). Özel hayat, kişilerin yakınları denilebilecek kişilerle paylaşımlarını içeren hayat olduğu gibi (İmre, 1974: 149), bir ya da birkaç kişiyle sınırlanmış bir "sır" paylaşımı niteliğindeki gizli alanı da içermektedir. Bu anlamda aile hayatı da, doğal olarak özel hayat kapsamına girer. Nitekim 1982 Anayasası, kişilerin özel hayatına ve ailevi yaşantısına saygı gösterilmesini isteme hakkı üzerinde durmaktadır. Bununla birlikte, özel hayatın kişilerin sadece belirli kişilerle paylaştığı ve diğer herkesten gizli tuttuğu sır alanını aştığı yorumunu 16/12/1992 tarihli 13710/88 sayılı Niemeitz v. Germany kararıyla (p. 29) onaylayan AİHM şu ifadelerle özel hayat kavramının kapsamını genişletmiştir. "...[özel hayat] kavramını, bireyin kişisel hayatını istediği gibi yaşayabileceği bir "iç alan"la kısıtlamak ve bu alanın dışında kalan dış dünyayı bu alandan tamamen hariç tutmak aşırı sınırlayıcı bir yaklaşımdır. Özel hayata saygı, başka insanlarla ilişki kurmak ve söz konusu ilişkileri geliştirmek hakkını da bir dereceye kadar içermelidir."

Bu ifadeler ile AİHM'nin özel hayatın diğer insanlarla ve dış dünyayla ilişki geliştirmek hakkını da kapsadığını kabul etmesi, kamusal alan-

larda kamera kullanımının da konunun içeriğine göre bünyesinde özel hayat hakkının ihlali niteliği taşıyan olayların olma ihtimalini barındırdığı yorumu yapılabilir. Nitekim kamera kullanımına ilişkin olarak bu konudaki örneği, 2003 yılında AİHM tarafından verilen 23/01/2003 tarihli ve 44647/98 sayılı Peck v. Birleşik Krallık kararı sunmaktadır.

Hayatında önemli sorunları olan ve depresyonda olan Peck, CCTV kameralarından habersiz, Brentwood caddesinden elinde bıçak ile yürümüş ve intihar etmek istemiştir. Elinde bıçak ile görüntülenen Peck ilerleyen günlerde birçok gazete haberi ve televizyon programında yer almıştır. “CCTV ve polis ortaklığı ile potansiyel tehlikeli bir durum etkisiz hale getirildi” şeklinde haberlerle yüzünün gizlenmeden gösterilmesi üzerine, onu tanıyanlar tarafından bu haberleri öğrenen Peck, bu dönemde hala psikolojik tedavi görmesi sebebiyle herhangi bir hukuksal yola başvurmamıştır. Kamera sisteminin başarısının kamuoyuna duyurulması amacıyla suçlu şeklinde lanse edilen Peck, tedavi sonrası Yayın Standartları Komisyonunu, Bağımsız Televizyon Komisyonunu ve gazete yazıları için de Basın Şikâyet Komisyonuna şikâyette bulunmuştur. İç hukuk yollarını tüketen Peck, AİHM'ne başvurmuştur. Mahkeme Peck'in kamusal alanda kayıt altına alındığını ancak onun orada bulunmasının herhangi bir kamusal olaya katılma amaçlı olmadığı ya da kamusal bir figür oluşturmadığı sonucuna varmıştır. İlgili anların güvenlik gözetimi için gereken belli bir pozlama süresini aşan ölçüde olduğu görülmüş ve kişinin madde 8. deki haklarına ciddi bir müdahale olduğu sonucuna varılmıştır (Gallagher, 2003: 274-276, 284-287).

AİHM'nin söz konusu kararından yola çıkarak, kamera ile gözetlemenin kamusal alanlarda söz konusu olmasının, sözleşmenin 8. maddesinde belirtilen "özel hayat" kapsamına girebilmesine engel olmadığını söyleyebiliriz. Konunun 8. madde kapsamına girebilmesi izlemenin niteliğine bağlıdır. AİHM kararından çıkarılan sonuca göre, izlemeler kamusal alanlarda yapılırsa da, kişilerin özerk alanlarının sınırlarını aşma ölçüsünde, "özel hayata saygı gösterilmesi hakkı" konusu kapsamında değerlendirilebilmektedir. Alman Federal Anayasa Mahkemesi 1. Dairesinin bir kişisel başvuruyu incelediği ve konumuzla ilgili çok önemli olan bir kararında değindiği gibi (p. 39), kişilerin özel hayatlarının korunmasını isteme hakları yalnız kendi özel hayat alanlarında değil, yerine göre kamusal alanda

ve başkaları ile ilişkilerinde de söz konusu olmaktadır (Bundesverfassungsgericht, 2007).

Mahkeme bir anlaşmazlığın 8. madde ilk fıkrada belirtilen konu kapsamına girdiği kararını verdikten sonra ikinci aşamada şikâyetin içeriğini incelemektedir. Öncelikle şikâyet edilen müdahalenin "kanunlara uygunluğu" şartını sağlaması için, yasal bir dayanağı olmalıdır. Olayın kendine özgü şartlarına göre 1. fıkra kapsamına girebilecek bir izleme, yasal dayanağı olmadığı takdirde AİHM tarafından ihlâl olarak değerlendirilebilecek niteliktedir. Ancak, kanuna uygunluk şartının sağlanması için şikâyete konu olan müdahalenin yasal bir dayanağın olması yeterli değildir. Aynı zamanda, ilgili yasanın bireylerin haklarını korumaya hizmet edecek şekilde kamu otoritelerinin takdir yetkisini sınırlandırmaya ve keyfi uygulamaların önüne geçmeye yönelik ayrıntılı, kesin ve açık ifadeler içermesi gerekmektedir.

Nitekim 26/06/2006 tarihli ve 54934/00 sayılı Weber and Saravia v. Germany AİHM kararında (p. 93) yürütmenin gizli izleme yapması durumunda sahip olduğu gücü keyfi kullanma olasılığının kuvvetli olmasından dolayı bu riski ortadan kaldırmak için vatandaşlara yeterli fikir verecek nitelikte, anlaşılır ve açık iç hukuk düzenlemesi gerekliliğinin önemini ortaya koymaktadır. Benzer şekilde devletin geniş takdir yetkisine karşı gücün kötüye kullanımını engellemeye yönelik yeterli iç hukuk korumasının yokluğunu tespit ederek 8. maddenin ihlal edildiğine hükmeden AİHM Liberty and Others v. United Kingdom kararında (p. 69) elde edilen verilerin paylaşımı, depolanması ve imha edilmesinde uyulması gereken prosedürlerin halk tarafından erişilebilir olması gerekliliği vurgulanmıştır. Buna ek olarak mahkeme 30/01/2008 tarihli ve 62540/00 sayılı Case of the Association for European Integration and Human Rights And Ekimdzhev v. Bulgaria (p.71) kararında hukuka uygun bir uygulamadan bahsedebilmek için yasal düzenlemenin erişilebilir, sonuçları açısından öngörülebilir ve hukukun üstünlüğüyle uyumlu olması gibi belirli nitelikleri taşıması gerektiği vurgulanmıştır.

Belirtilen nitelikte yasal düzenlemenin olması durumunda AİHM söz konusu müdahalenin ulusal güvenlik, toplum düzeninin sağlanması, suç işlenmesinin önlenmesi gibi meşru bir amaç yönünde incelemektedir. Bu konuda ispat yükü olan devletlerin meşru amacının olduğu konusunda ileri sürdükleri sebepler genellikle mahkeme tarafından kabul edilmektedir. Son olarak mahkeme söz konusu müdahalenin birey haklarının kulla-

nılması ile kamu yararının dengelenmesini ifade eden orantılılık prensibi doğrultusunda demokratik bir toplumda gerekliliğine ilişkin inceleme yapmaktadır (Kilkelly, 2001: 39-53).

2.1. AİHS "Özel Hayata Saygı Hakkı" Kapsamında MOBESE'nin Yeri

AİHS'yi değerlendirip, MOBESE üzerinden bir değerlendirme yapmamız gerekirse iki noktanın öne çıktığı görülmektedir. İlk olarak AİHS'nin 8/1. maddesinde belirtilen "özel hayata saygı hakkı" kapsamına izlemeler girmektedir. Bu noktada MOBESE kameraları ile yapılacak izleme, kamusal alanda gerçekleşse dahi bireylerin özel yaşam hakkını ihlâl edebilme potansiyeli taşımaktadır. Diğer yandan maddenin 2. fıkrasında belirtilen hakka yönelik müdahalenin yasalara dayanması hususu (Gaul, 2007: 183) MOBESE kameralarının ülkemizdeki kullanımı noktasında oldukça önemlidir. Hâlbuki ülkemizde sisteme ve kullanımına ilişkin "özgün", tam tekmil herhangi bir düzenleme hâlâ bulunmamaktadır.

Kamera ile izleme en ince ayrıntılarına kadar ayrı bir kanun ya da kanun hükümleri konusu olmasını gerektirmektedir. Ayrıca, kanunun, kamera ile gözetimlerin gerekli olduğu halleri açıkça belirlemesi (Gaul, 2007: 183) de aynı derecede, elzemdir. İzlenen yerlerin kamusal alanlar olması, kanunun gereksizliği gibi bir iddiayı haklı çıkaramaz. Çünkü, özel hayatın bir kısmı kamusal alanda gerçekleşebilmektedir (Eryılmaz, 2012: 538). "Özel hayatın korunmadığı bir yerde liberal - demokratik bir devlet - toplum yapısından bahsedilemeyeceği açıktır." (Günaydın, 2014: 221). Kamusal alanda da olsa kişilerin gizli veya özel hayat alanı olabileceğine dikkat çekenler, kamusal alanda bir kız arkadaşına sarılan kimsenin kendi görüntüsünün alınmasından tedirgin olabileceği gibi örneklerle duruma somutluk kazandırmaktadırlar. Bu sebeple de, yazarlar haklı olarak, konunun kanunla mutlaka düzenlenmesi gerektiğine işaret etmektedirler (örneğin: Karakehya, 2009: 345).

Hukukumuzda, MOBESE ya da diğer yöntemlerle izlemenin yasal dayanağı olarak ileri sürülebilecek olan 5442 sayılı İl İdaresi Kanununun, ilde valiye verdiği (m. 11/A), ve ilçede kaymakama tanıdığı (m.32/B) suç işlenmesini önlemek için her türlü tedbiri alma yetkisinin ihtiyacı karşılayan yasal dayanak olduğu iddia edilemez. Bunun birkaç sebebi üzerinde durulabilir:

Birincisi, bu hükümler kamera ile izlemeyi sürekli bir kamu hizmeti addetmek için yeterli, açık ve özgün hükümler değildir. Mülkî makamla-

rın kamu düzenini sağlama, koruma ve kollamaya ilişkin bu yetkileri, süreklilik arz eden bir durum oluşturmaz, kamu düzenin gerekli kıldığı hallerde “o an için kullanılan yetki” mahiyetini taşır. Bu yetki sonuçta kanuna dayanır, tehlikenin varlığı halinde müdahaleyi haklı kılacak ölçüde kullanılır, kısa süreli bir zaman zarfını kapsar ve ihtiyacı ortadan kaldıracak yeni durumlar oluşursa bu yetkinin kullanılmasına son verilir. (Scholler-Broß, 1975: 78, 79; Kugelmann, 2012: 67, 68; Stephan et. al., 2009: 97, 98) . Mülkî makamlara tanınan bu kolluk tedbirleri, kendi başına, tüm kolluk tedbirleri gibi, geçicilik, zorunluluk ve ölçülülük ilkelerine uygun hareket etmeyi gerektirir (Derdiman, 2007: 13-15). Temel haklara müdahalenin zorunluluk halinde ve ölçülü olması gibi kıstaslar kanun hükmünü bu şekilde dar yorumlamayı gerektirmektedir.

İkincisi, idarenin kendisince ya da yakın denetim ve gözetimi altında özel teşebbüsçe yürütülen ve içeriği, kendine özgün yapısı, devamlılığı ve toplumsal ihtiyaçların karşılaması ve Anayasamızın 123. maddesi gereğince kanunla konulması gibi özellikleri bünyesinde bulunduran her hizmet ve/veya faaliyet bir özgün bir kamu hizmeti addedilmelidir. Kamera ile teknik izleme sonunda elde edilecek kişisel verilerin ne olacağı gibi hususlar da bu faaliyetleri kanunla düzenlenmesi gereken faaliyet olarak vasıflandırmayı zorunlu kılmaktadır. Eşdeyişle, MOBESE kameraları gibi teknik cihazlarla tâkibin amacı, sebebi, konusu, takip yetkisi ve takipte verilerin elde edilme ve arşivlenme ya da kullanılma usûlü ve bunların nasıl imha edilmeleri gerektiği hususları başlı başına bir kanunu gerekli kılmaktadır (Bursa 3. Sulh Ceza Mahkemesi 05.10.2012 tarihli ve değişik işler 2012/431 sayılı karara esas başvuru dilekçesi, 2012: 1).

Burada önemli olan görünüşte kanuna uyarlık değildir. Bilhassa temel hak ve hürriyetlere müdahalenin bahis konusu olduğu hallerde kanun hükümlerinin ruhunun da amaca hizmet edecek nitelikte olması gerekmektedir. İşte 5442 sayılı kanunun yukarıdaki hükümleri, belli bir faaliyetler bütünü olarak kendine özgü kamu hizmeti görülebilecek olan kamera ile izlemenin, tüm yönleri ile ayrı bir kanun konusu olmasını gerektirmektedir.

Alman Anayasa Mahkemesi yukarıda anılan kararında (Bundesverfassungsgericht, 2007) video kamera ile gözetim faaliyetlerinin “kanunla düzenlenmesini”, kişisel veriler üzerindeki kişilik hakkında daha üstün kamu yararı gerekçesiyle sınır getirebilmek (p. 41), açıklık, belirlilik, so-

mutluk ve özel hayatın gizliliğinin sınırının açığa kavuşturulması bakımından da yararlı ve zorunlu bulmuştur (p. 46).

MOBESE ile teknik tâkip yönteminin hukukumuzda, 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanununun 51/2. maddesinde yer alan, “hız ölçen teknik cihazları” kapsayacağı iddiası da yeterince haklı sayılamaz. Zira, madde teknik cihazdan bahsetmekte ama "elektronik cihazlardan" bahsetmemektedir. 2918 sayılı kanunun çıkarıldığı zaman itibarıyla elektronik takip denilen bir yöntem söz konusu olmadığı ve ekseriyetle radar gibi teknik cihazlarla takip amaçlandığı için, kanun koyucunun elektronik takibi de kapsama almayı amaçladığı düşüncesi dayanağı olmayan bir iddia olarak kalacağı için, elektronik takibin usûl ve yöntemlerinin kanuna ayrıca alınması yerinde olacaktır. Çünkü kanun koyucunun bu maddedeki amacı muhtemelen karayolunda radar kontrolü gibi yöntemleri düzenlemektir (Bursa 3. sulh Ceza Mahkemesi, 2012: 1).

Türk hukukunda 2559 sayılı Polis Vazife ve Selahiyetleri Kanununun ek 7. maddesi kolluğa kamera ile takibi, istihbarat toplama yetkisi içinde vermektedir. Bu yetki aynı şekilde jandarmaya da tanınmıştır. Ama bu yetkilere ilişkin hükümler de adı üzerinde kamusal alanlarda, bir suç soruşturması olmadan, önceden açıkça ilan edilmek kaydıyla video çekim ya da gözetimleri kapsamaz. Bu durum, örneğin anılan 7/6. maddeki “istihbarat faaliyetlerinde, bu maddede belirtilen suçların önlenmesi amacıyla ve hâkim kararı alınmak koşuluyla, teknik araçlarla izleme yapılabilir” hükmünden de anlaşılmaktadır ki; bu şekildeki yetki, kamusal alanda da olsa, sadece 2559 sayılı kanunda konu ile ilgili olarak değinilen suçları önlemek maksadı taşır ve bu maksatla sınırlı olarak istihbarat bilgileri toplamayı kapsar. Dolayısıyla gizliliği de içerebilen bu durum için hâkim kararı gerekir. Bizim konumuz ise kamusal alandaki, istihbarat yetkisi kapsamında olmayan gözetlemelerdir.

"Kişisel Verilerin Korunması Kanun Taslağı" (TC. Başbakanlık, 2008) 2008'den bu yana yasalaşmayı beklemektedir. Gerçek şudur ki, izleme sistemlerine ilişkin projeler, hiç bir bağlayıcılığı olmayan İçişleri Bakanlığı TİP Şartnamesinde belirlenmiş olan kurulum ve işletme esaslarına göre yönetilmektedir. Bu nedenle madde kapsamında yapılabilecek müdahalelerin meşru gerekçeleri bulunsa dahi yasal dayanağı olmadığı gerekçesiyle hakkın ihlali olarak nitelendirilebilecektir.

AİHS 8. madde kapsamında konumuzla bağlantılı olarak değerlendirilebilecek bir diğer husus özel kişi veya kurumlarca güvenlik gerekçesi

ile kurulan kameralardır. Sadece devlet eliyle kamusal alanlarda değil, aynı zamanda alışveriş merkezleri, kafeler, iş yerleri, apartman girişleri, güvenli siteler gibi günlük yaşamın rutininde bulunabileceğimiz birçok yerde kameralar irademizin dışında kayıt halindedir. Bu kameraların kurulumu sırasında ise kamu kurum ve kuruluşlarından izin alma gibi bir prosedür izlenmemektedir. Bu hukuki boşluğun, özel yaşam hakkını ve özgürlüklerini tehdit eden bir keyfiliğe sebep olması ihtimalden uzak değildir. Göz ardı edilen bu konunun da yukarıda söylenen hususlar için dile getirildiği gibi, kanunla düzenlenmesi ve denetimlerinin yapılması gerekmektedir. Bu konuda AİHM benimsediği yaklaşım da bu yöndedir. 5.10.2010 tarihli ve 420/07 sayılı Karin Köpke v. Germany kararı ile 8. maddenin ihlal edilmediği hükme bağlanmakla birlikte, kararda izlemeler konusunda kamu kurumlarıyla sınırlı bir güvence alanının çerçevesi genişletilmiş, önemli bir husus olarak, devletin özel kişilerce yapılacak izlemlerde de pozitif yükümlülüğünün olduğu vurgulanmıştır. İlgili karara esas teşkil eden olayda bir işveren tarafından, hırsızlık şüphesiyle, önceden tebliğ edilmeksizin gizli kamera ile takriben iki haftalık süre ile izleme yapılan kasiyer personelin izleme neticesinde suçunun tespiti ile işten atılması söz konusu olmuştur. İşten atılmanın hukuka aykırı olmadığı şeklindeki karara karşı iç hukuk yollarının tüketilmesi neticesinde dava AİHM'e gitmiştir. Mahkeme tarafından, hak ve hürriyetlerin korunmasında kamera gözetiminin ölçülü olması gerekliliğinin altı çizilmiştir. Bununla birlikte mahkeme gereklilik ölçüsünde gözetime müracaat edilebileceğini ifade etmiştir. Ancak davaya esas teşkil eden olayda tutulan bir dedektif vasıtasıyla gizli izleme yapılması gibi ağır bir tedbirin başka çarenin olmadığı (zorunlu) hallerde tercih edilmesi ve hâkim kararına bağlanmasının gerekliliği gibi daha ayrıntılı bir yorumun yapılmamış olması dikkat çekicidir. Manav da (2015: 123), Alman ve İsviçre federal mahkemelerinin verdiği kararlara da değinerek yaptığı değerlendirmede, "somut cezai suç şüphesi bulunması durumunda işverenin güvenlik nedeniyle kamera ile izleme dâhil gerekli tedbirleri alabilmesini işçinin sadakat borcu çerçevesinde" görmek gerektiğine işaret etmektedir. Alman Federal İş Mahkemesinin verdiği (Bundesarbeitsgericht, 2004) bir kararda da işyerinde ağır bir hatanın ve suç şüphesinin gerekli kıldığı hallerde gizli video kamera çekimi ve verilerine başvurulmasının ölçüsüz bir işlem olmayacağına ve hukuka aykırılık taşımayacağına karar vermiştir.

Diğer yandan Valiliklerce yayınlanan genelgeler (örneğin: Aydın Valiliği, 2014) ile kamu ve özel işletmelere kamera taktırma yükümlülüğü de getirilebilmektedir. 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu valilere, 9/c maddesinde kanun, tüzük, yönetmelik ve hükûmet emirleri ile düzenlenmeyen bir hususta “genel emirler” çıkarılabilir; 11. maddesinde de, il sınırları içinde huzur ve güvenliğin, kamu düzeninin sağlanması ve önleyici kolluk yetkiler verilmiş ve bunları sağlamak için gereken karar ve tedbirleri alabilme yetkisi vermiştir. Bu hususta, genel emirler şeklinde alınan ve ilan olunan karar ve tedbirlere uymayanlar hakkında, İl İdaresi Kanununun 66. maddesi ile Kabahatler Kanunu'nun 32. maddesi uyarınca yaptırım uygulanmaktadır. Bu yasal hükümlere dayanarak valilik genelgeleri ile belirtilen işletmelere güvenlik kamerası takma yükümlülüğü getirilebilmektedir. Genelgelerde kamera sisteminde ve kameralarda olması gereken asgari nitelikler belirtilmekte ve görüntülerin saklanmasıyla ilişkin olarak idare odaklı düzenlemeler dikkat çekmektedir. Görüntülerin saklanmasıyla ilişkin asgari süreler, sürekli ve kesintisiz kayıt yapabilmesi, arşive kolaylıkla ulaşılabilmesi gibi konulara değinilip, insan haklarına uygun kullanımını gözetilen herhangi bir detaya yer verilmemektedir. Kanuna uygunmuş gibi görünen bu düzenlemeler, gözetimlerle elde edilen şahsî verilerin mahremiyetini ihlal etme konusunda kişisel endişelere sevk edici olduğundan, konunun açık bir kanun hükmü ile düzenlenmesi zaruri bulunmaktadır. Kanunla güvence altına alınmamış bir konuda gözetimi gerektiren bu tür genelge önde kanunsuz bir içerik taşımış olmaktadır ve yasama yetkisinin devredilmezliği prensibine de aykırı hale gelmektedir. Kişilere kamera kurmak gibi bir yükümlülük yüklemek masraf gerektirmekte, söz konusu genelge getirdiği bu ekonomik yük bakımından da çok yerinde bulunmamaktadır. Bu tür genelge ya da genel emirlerin, sorumlu tutulacak muhataflar tarafından bilindiğinin ispatı bakımından usûlünce ilân ya da tebliğleri gerekecektir.

Kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanların odalarına kamera yerleştirilerek hareketlerinin takip edilmesi ve her an izlenmesi gibi bir uygulama yakın bir tarihte söz konusu olmuştur. Diğer yandan birçok kurum ve kuruluşta elektronik kartlar, parmak izi uygulaması ve kamera sistemleri ile mesai takibi yapılmaktadır. Ancak kamu kurumları veya özel kuruluşlara, çalışanlarını izlenmesi veya denetlenmesi gibi maksatlarla kişisel verileri toplama yetkisi veren herhangi bir yasal düzenleme bulunmamaktadır. Bu konuda insan hakları kurullarına yapılan başvurular, kurumların

bu uygulamalarının, temel hak ve özgürlüklerin ve özel yaşamın gizliliği hakkının ihlaline sebep olacağı şeklinde tavsiye kararları ile neticelenmektedir:

Örneğin, İstanbul İl İnsan Hakları Kurulu, bir işyerinde mesaiye gelinip gelinmediği gibi hususları takip etmek amacıyla teknik ve elektronik yöntemlerle takibin ve her halde bu takiplerin sonunda elde edilen verilerin kanun olmaksızın toplanmasının hukuka aykırı olduğuna karar vermiştir (İstanbul İl İnsan Hakları Kurulu, 2009). Bir işyerinde işçilerin e-maillerinin ve internet bağlantılarının gözetimi, 95/46/EC sayılı Yönergenin kuralları kapsamında değerlendirilecektir (Tekergül, 2010: 98). İşyerinde kamera ile ya da diğer elektronik yöntemlerle takip için çalışanların rızaları aranması gerektiği fikri bile ileri sürülmüştür (Tekergül, 2010: 100). Ama iş yeri güvenliği açısından, aşağıda da değinileceği üzere, rıza aranmasından ziyade, işverence önceden bildirim gerekli ve yeterli görülmektedir.

Apartman ve site gibi yerlerde ana gayrimenkulde, daire ya da bağımsız bölüm sahiplerinin karar vermeleri şartıyla, kamera sistemine geçilebilmektedir. Fakat özel hayat kapsamına girecek yerlerin takibine ve buralardan takip sonucu veri elde edilmesine, örneğin bir evde ailevi özgünlük taşıyan yaşantının izlenmesine ve bunları arşivlemeye rıza göstermenin, Anayasamızın temel haklardan vazgeçilemeyeceğine ve feragat edilemeyeceğine ilişkin olan 12/1. maddesine aykırı olacağı değerlendirilebilir. Diğer taraftan, bugün, yukarıda sözü edilen işyerlerinde ve apartmanın ortak kullanım alanları gibi herkese açık olan kapalı alanlarda ve örneğin özel hastanelerde yapıldığı gibi, kamusal alanda bile olsa, avuç içi resmi ya da parmak ya da vücut ölçüsü almak gibi hususlarda, haklı ve zorunlu bir sebebe bağlı olmak şartıyla, ayrı bir kanun hükmünün gerekliliği kaçınılmazdır. Bu arada, kamera ile kamusal alanların tâkip edildiği iş yerlerinde bile çalışanların özel hayat alanı kapsamına giren kendi giysi değiştirme, duş alma kabinleri gibi yerlerin çekim ve izleme alanı haricinde tutulması zaruri olduğu gibi, bu gibi yerler dışında kalan alanların kamera ile tâkibi için o iş yerinde kamera olduğu ilanlarının, görünen yerlere asılması gerekmektedir (Derdiman, 2010: 58, 59). Bu şekilde dokunulmayacak nihâi özel hayat alanının, özel hayat hakkının özünü oluşturduğu dile getirilmiştir (Gaul, 2007: 250, 251). Bu gibi yerlerde çekim ya da gözetimin, başka çare olmaması kaydıyla, adlî bir soruşturmanın gerektireceği ya da suçları önlemenin zaruri olduğu hallerde ve zorunluluk ölçü-

süne uygun zaman zarfında yapılacak şekilde en aza indirilmesi şart olmalıdır. Esas olarak İşyerlerinde veya diğer yerlerde kamu düzenini sağlamak, çalışanlarla irtibat kurmak (Köln Eyalet İş Mahkemesi, 2004: 225-226) gibi meşru amaçlara ulaşılması için gerekli olması halinde elektronik ve teknik yöntemlerle başvurulması yoluna gidilmeli, tâkip ve tâkip ile ilgili veriler öngörülen amaçla sınırlı kalmalı ve ayrı bir kanunla düzenlenmemiş hallerde şahsî verilerin derhal imha edilmeleri gibi hususlara riayet edilmelidir. Kural olarak gizli gözetim yapılamaz. AİHM, 25.06.1997 tarih ve 73/1996/692/884 sayılı Halford v. UK kararında (p. 51) (akt. Tekergül, 2010: 103-105) işyerinde işyerinin telefonları ile yapılan görüşmelerin işveren tarafından önceden bilgi vermeksizin gizlice dinlenilmesi AİHS'nin 8/1. maddesini ihlal sebebi olarak görülmüştür.

Alman Anayasa Mahkemesi kararında (Bundesverfassungsgericht, 2007) da vurgulandığı gibi, Alman hukukunda, kamu düzeninin tehlikeye girmesi sebebiyle tehlike unsurlarının tezelden savuşturulması maksadıyla gerekli olduğu ölçüde ve gerekli olduğu zaman aralığında video kamera çekimi ve verilerinin kullanılması kabul edilmektedir. Bu karara göre, video kamera çekimlerinin yapılmasıyla ilgili bilgilerin önceden bilinebilir, ulaşılabilir bir özellik taşıması gerekmektedir (p. 38).

Kamusal alanda genel gözetimin dışına çıkılarak spesifik, kişilere özgü özel takip sayılacak gözetime imkân yoktur (Gaul, 2007: 224, 255, 278; Hoeren, 2010: 19, 20). Yalnız açıkça belli olan ağır infiallere sebebiyet verebilecek tehlikelerin önlenmesini amaçlayan gözetimlerde, kimlik kontrolü maksadıyla kişilere yoğunlaşma mümkün olabilmektedir (Gaul, 2007: 228). Bir kişiyi detaylı incelemeye yönelik bir denetim tarzı, meydana gelmiş bir suçun ceza muhakemesi kapsamındaki yargısal olarak soruşturulması için teknik araçlarla takip usûlü dışında, hukuka aykırı görülmektedir. Kamusal alanda tek bir ya da birkaç kişinin takibinin yapılması söz konusu olmasa da genel gözetimin sebep, yer ve zaman bakımından önceden belirlenmiş olması (Hoeren, 2010: 20) temel hakların sınırlandırılmasında ölçülülük ilkesine uygun olduğu gibi, modern bir devletin öncelikle suçları önlemeyi esas alması ilkesine de uygundur. Devlet yönetilenleri öncelikle suç işlemekten alıkoyacak tedbirler alır, buna rağmen suç işlenmişse gereken yargısal süreci başlatır. Suçları önlemekte de, yargısal süreçte de ihtiyaca cevap verecek tedbirlerle yetinmek ölçülülük ilkesine uygundur. Bu nedenle, kişiler üzerinde, görüntülerle bilgi toplamak gibi ağır bir tedbire, diğer yöntemler ihtiyaca cevap

veremeyeceği görüldüğünde veya başka türlü delil toplanamayacağı pek muhtemel olduğunda ya da anlaşıldığında başvurulur. Toplumda terör ve araç kundaklama gibi ağır suçların önüne geçmek için bu tedbire daha fazla sürelerle ya da aralıksız olarak, yine önceden ilan edilmek kaydıyla başvurulabilmektedir.

MOBESE kameralarının “kentsel güvenlik hakkının sağlanması” gibi meşru bir gerekçeyle kurulmuş olması toplum nezdinde de destek görmekle birlikte, şüphesiz bu uygulamanın başka bir hakkı ihlal etmesi tepkilere neden olabilecektir. Henüz Türkiye’de karşı tepkilere yoğun olarak rastlanılmamaktadır. Buna rağmen, ülkemizde bu yöntemle takibe, Bursa Sulh Ceza Mahkemesinin yukarıda değinilen kararına esas olan başvurularda olduğu gibi bir kısım itirazlar dikkat çekmektedir. Lakin Ülkemizde henüz, gerek görüntülerin elde edilmesi, depolanması ve kullanılması, gerek ülke düzeyinde farklı yerel uygulamalar olarak kurulan sistemlerin standardizasyonun sağlanması ve gerekse bu görüntülerin yazılı ve görüntülü basın ve internet gibi diğer araçlarla paylaşımı konusunda bir yasal düzenleme bulunmamaktadır. Hâlbuki amacın fişleme gibi maksatlara değil, suç işlenmesini önlemeye yönelik olması, bu yöntemin zorunlu bir çare olması ve izlemelerden elde edilecek verilerin akıbetinin ne olacağı, nasıl, hangi kurumlarla işbirliği yapılarak korunacakları, ne zaman, ne kadar aralıklarla imha edilecekleri (Yenisey, 2009: 222; Güzel, 2005: 282; Derdiman, 2010: 58,59) gibi hususlar kişi hürriyetinin garanti-leridirler.

İdari ve hukuki açıdan önemli bir eksiklik olarak değerlendirilebilecek yukarıda açıklanan bu durum, bireylerin "özel hayat haklarının" korunması konusunda, üzerinde ciddiyetle düşünülmesi ve acilen çalışılması gereken bir alandır.

2.2.1982 Anayasasının Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlanırılmasına İlişkin Hükümlerinin İzlemeler Bağlamında Değerlendirilmesi

İzleme sistemlerinin özgürlükleri ve özel hayatı ihlal etmemesi için Türkiye’de genel algı teknolojik imkânlar çerçevesinde bazı önlemler alınması ve izleme personelinin yetkilerinin sınırlandırılması şeklinde iki temel çizgide yoğunlaşmaktadır. İzmir KGYS merkezinde yapılmış olan bir mülâkat (Tataroğlu, 2012) sonuçlarına göre bu konuda teknoloji vasıtasıyla kişilerin özel hayatının korunduğu ifade edilmiştir. Örneğin kamera kurulan alanlarda özel yaşama ait olduğu kabul edilen evler, bankama-

tikler vb. giriyorsa bu alanların karartıldığı ve bu alanlara dair görüntü alınamadığı ifade edilmiştir.

Söz konusu mülakat ile sistemin kullanıcı personelinin yetkilerini kötüye kullanması hususu, izlemelerin özel hayatı ihlâl etmesi yönünde diğer bir kaygı olarak belirtilmiştir. Bu kaygıları gidermek üzere, personelin sürekli izlemesi yerine yazılımlar vasıtasıyla belirli kodlar girilerek, olağanüstü durumlarda sistemin çağrı üretmesi şeklinde bir düzen kurulmuştur. Kullanıcı personelin denetimi, yine tüm kullanıcıların yetkisini tek merkezden aldığı "sing on single" adı verilen teknoloji vasıtasıyla yapılmakta ve kullanıcılar sadece merkezden aldıkları bu yetkiyle sisteme giriş yapabilmektedir. Aynı zamanda sistemi kullanan personelin her hareketi kayıt altına alınarak üst yönetim tarafından denetlenmektedir. Ancak uluslararası konjonktür dikkatle incelendiğinde bu yaklaşımın oldukça yüzeysel olduğunun farkına varılması zaruridir. Çünkü izleme sistemlerinde asıl tehdit, zaten gücü elinde bulunduranlar tarafından bunun kötüye kullanılmasıdır. Burada ki asıl sorun gücün kötüye kullanılması ya da en azından kullanılmasına yönelik halkta doğacak endişedir. 21. Yüzyıldaki yeni kuşak hakların en önemlilerinden birisi de "endişeden kurtulma hakkı" olarak görülmektedir. Sramek davasında, AİHM hiyerarşideki ast-üst ilişkisini incelemiştir. Bu davada olduğu gibi, yargı makamının üyelerinden biri gerek görevleri gerekse hizmet örgütlenmesi açısından taraflardan birinin astı konumunda olduğunda, davacılar bu kişinin bağımsızlığıyla ilgili meşru bir şüphe duyabilir. Bu tür bir durum, mahkemelerin demokratik bir toplumda yansıtması gereken güven duygusunu ciddi bir biçimde zedeler mahiyettedir (Dutertre, 2003: 37,162).

Bu sebeplerle, sadece sistemi kullanan personelin kötüye kullanımlarının önüne geçmeye yönelik oldukça sınırlı düzenlemeler, hassasiyet gösterilmesi gereken "öz"e zaten ulaşamamaktadır. Asıl sorun personelin kötüye kullanımını engellemeye yönelik düzenlemelerin ve etik sınırlar içinde davranması doğrultusunda verilmesi gereken eğitimin yanında, aynı zamanda sisteme ilişkin olarak üst yönetimin yetkilerinin sınırlarının çizilmesi suretiyle kötüye kullanımının önüne geçilmesi gerekmektedir. Bunu gerçekleştirecek en temel yol da, şüphesiz ki gücün toplum ve bireyler lehine dengelenmesine hizmet edecek olan hukuktur.

Yapılan mülakatta dikkat edilmesi gereken bir diğer konu "özel hayat" kavramına ilişkin algıdır. Görüşme sırasında yetkili kişilerin özel yaşam alanını sadece "konut"la sınırlandırdığı görülmektedir. Kameraların

kurulumu sırasında görüş alanına giren konutların talepler doğrultusunda karartıldığını belirterek, özel yaşam hakkına saygı duyduklarına dair inançlarını dile getirmişlerdir. Oysaki AİHM'nin 44647/98 sayılı Peck v. UK kararına baktığımızda olayın kendine özgü niteliğine göre kamusal alanlarda izlemenin de özel yaşam hakkını ihlal etmesi mümkündür. Bu nedenle kişilerin konutlarının kameralarda karartılması, kamusal alanlarda özel yaşam hakkına yönelik müdahale ihtimalini geçersiz kılmamaktadır. Yasal düzenlemelerle birlikte kurumsal-zihinsel algının da dönüşmesi gerekmektedir.

İzlemeler yapısı gereği temel hak ve özgürlükleri sınırlandırıcı bir doğaya sahiptir. Kamu düzeninin sağlanması, suçun önlenmesi, güvenliğin sağlanması gibi haklı gerekçelerle yapılacak izlemenin bu amaçlarının dışına çıkarak kişilerin hürriyetlerini gaspa yönelmesi gibi durumların önüne geçilmesi sistemlerin ve toplumların sürdürülebilirliği noktasında önemle üzerinde durulması gereken konudur. Temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması konusunda Anayasamızda ilgili maddeleri incelemek konuyu netleştirmek açısından faydalı görülmektedir.

Anayasanın 12. maddesi "herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir ve temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder" demek suretiyle, doğal hukuk anlayışının izlerini taşıyan haklarla birlikte bireylere, "temel hakları sınırlandırmayla ilgili Anayasal hükme aykırı olmayacak şekilde ve bilincinde olmayı gerektiren" nitelikte sorumluluk yükleyen bir yaklaşım da benimsemiştir (Derdiman, 2013: 158). Anayasa tarafından bireylerin temel hak ve özgürlükleri güvence altına alınmakla birlikte bu hakların sınırlandırılmasında koşulan şartlar da yine Anayasada düzenlenmiştir. Belirtilen bu koşulların içeriği, istisnai nitelikte olan sınırlandırma yetkisinin kötüye kullanımının engellenmesi noktasında önemlidir. Anayasa'nın 13. maddesinde sınırlandırmanın çerçevesi çizilmiştir:

"Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz."

Anayasanın 13. maddesinin 4709 sayılı kanunla değiştirilmesi sonucunda her bir temel hakkın kendi özel maddesinde yazılı sebeplerle sınırlandırılabilceği hükmü Anayasa'da yer almıştır.

Anayasamızın, herkesin özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkının olduğu ve özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamayacağı; düzenleyen 20. maddesi, bu hakkın sınırlandırılma sebepleri arasında "milli güvenliği, kamu düzenini, genel ahlâkın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması" sebeplerini saymıştır. Düzenlemenin devamında izlemelerle ilgili kişisel bilgilerin işlenmesi ve korunması konusuyla bağlantılı 5982 sayılı kanunla eklenen fıkra yer almaktadır:

Herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar. Kişisel veriler, ancak kanunda öngörülen hallerde veya kişinin açık rızasıyla işlenebilir. Kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenir.

İlgili düzenleme ile şeffaflık ilkesi gereği bilgi edinme hakkı kapsamında birey lehine bir yaklaşım benimsenmiştir. İzlemenin kişisel veri niteliğinde olmasına ilişkin farklı yorumlar mevcuttur. Bir yaklaşıma göre izleme kişilerin isim, ırk vb. bilgileri içermediğinden ve alınan görüntülerin kamusal alanda gerçekleşmesinden dolayı izleme ile kayıt altına alınan görüntüleri kişisel veri kapsamı dışında tutmaktadır. Oysaki gelişen teknoloji, yüz tanıma sistemleri gibi sistemlerle elde edilen bir kısım görüntüleri bir araya getirerek yeni görüntüler üretebilmek gibi komplike avantajlar sunabilmektedir. Böylece izlemeler kamusal alanlarda da olsa, sistemden çekilen kişisel verilerin görüntülerle bütünleştirilmesi ile farklı bir boyut kazanmaktadır. Bu sebeple kişisel verilere ilişkin ilgili düzenleme, izleme sistemleri için de anlamlıdır. Anayasada belirtildiği üzere, herkes kişisel verilerinin korunması, bunlarla ilgili bilgilenme ve çeşitli taleplerde bulunma hakkına sahiptir.

Henüz izleme sistemlerine ilişkin yasal bir düzenlemeye sahip olmayan Türkiye'de, İçişleri Bakanlığında (bilgi edinme hakkı kapsamında) edinilen bilgiler ışığında, MOBESE'ye yönelik yönetmelik üzerinde çalışıldığı bilinmektedir. Oysaki izleme verilerinin işlenmesi, saklanması, kullanım amaçlarının açıkça belirtilmesi ve hangi durumlarda kullanılabil-

leceği ya da başkalarına verilebileceği veya ifşa edileceği ve benzeri hususların yukarıda değinildiği ve Anayasanın 20. maddesinde belirtildiği ve yukarıdaki bilgilerden de anlaşıldığı gibi, kanunla düzenlenmesi gerekmektedir. Konuya ilişkin yapılan kanuni düzenlemenin, izlemenin amaçlarını açık ve net şekilde de belirtmesi gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında Anayasada koruma altına alınmış bir hakka ilişkin hükmün, bizatihi kendisi uygulanabilir olmadığından ve ortada uygulamayı gösteren kanuni düzenleme bulunmadığından uygulanamaz bir hale geldiği, bunun da Anayasanın 6. maddesinde yer alan, "hiç kimsenin kaynağını Anayasadan almayan bir yetki kullanamayacağına" ilişkin hükme aykırı olduğu söylenebilir.

Aslında, 2001 yılındaki değişiklikle kaldırılan "sınırlandırmanın öngörülen amaç dışında kullanılmaması" ölçütü de yetki gaspını önleyici mahiyettedir. Bu ölçüt, Anayasadan kaldırılmış olmasına rağmen, doğal bir ilke olması ve AİHS'nin 18. maddesinde yer alması dolayısıyla, Anayasamızın 90. maddesi gereği bağlayıcı olması nedeniyle iç hukukumuzda halen yaşayan bir ölçüttür (Derdiman, 2013: 167). Nitekim Anayasa'nın 20. maddesine eklenen fıkrada "herkesin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenme hakkına sahip olduğu belirtilmiştir. Kişilerin "kendileri ile ilgili kişisel verilerin toplanma amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenme hakkına" ilişkin ifade, temel hakları sınırlandırıcı nitelikteki yetkilerin amaca bağlılığı kistasının Anayasadan kaldırılmış olmasına rağmen, genel hukuki yaklaşımda devam ettiği sonucunu çıkarılmamıza sebep olmaktadır.

İzlemeler, anti-demokratik uygulamalara zemin hazırlayan bir yapıdadır. Bu konuda Orwell'in 1984 adlı eseri ve Foucault'un değerlendirmeleri, bu eleştirilerin çıkış noktasını oluşturmaktadır. İzlemelerin somut olarak anti demokratik olması endişesinden öte, bizzat izleme eylemine karşı çıkan ve her an her yerde izlenme durumunun kişileri pasifize edeceği, hareketlerini sınırlandıracağı ve kontrol mekanizmalarının dışsallığını zamanla kaybederek kişilerin içselleştireceğini belirtmektedir. Böylelikle özgürlüklerini yitiren bireylerin korku toplumunu oluşturacağı ifade edilmektedir. Bu değerlendirmeler izlemenin anti demokratik uygulamalara dönüşme potansiyelini kavrama noktasında önemlidir.

MOBESE kameralarının aralıksız olarak izleme yapmalarının bireylerde sürekli izlendikleri endişesini doğurması mümkündür. Kişilerin kamusal alanda bile özel bir kısım diyaloglarının ya da yaşantı kesitlerinin bulunabileceği inkâr edilemez. Bu nedenlerle gözetim vakitlerinin halka erişilebilecek vasıtalarla ilân edilmesi gerekir. Bu bağlamda, suçların yoğunlukla işlendikleri kamusal alanlarda önleyici nitelikte olmak; yer, süre ve konu bakımından önleme sebebiyle ölçülü olmak kaydıyla ve buna uygun süreklilikte gözetimin ve bu gözetimden elde edilen verilerin suçların aydınlatılmasında kullanılması ihtimalini haklı süre muhafaza edilmesinin hukuka aykırı olmadığı söylenebilir. Bu hallerde bile önceden ilan edilmemiş bir kamera gözetimi hukuka uygun olmaz. Bu hususların kanunla düzenlenmesi de yasal dayanak için şarttır.

Bu arada, meydana gelmiş bir suçun yasal şartlara uygun olarak teknik takibinin söz konusu olduğu hallerde ise suçun aydınlatılabileceği ve her halde en üst yasal süreyi geçmeyecek bir zaman kesiti ile sınırlı olmak üzere hâkim kararını gerektirdiği belirtilmelidir. Hele hele izleme gizli, önceden haber vermeden yapılacaksa, hâkim kararı daha zorunlu hale gelir. Bu arada işyerlerinde belli zaman kesitine bağlı olmak, ihtiyaç bittiğinde sona erdirilmek üzere kamusal alanı kısa süreli gizli takip yapılabildiği yukarıda verilen kararlarda zikredilmiştir. Ancak, bizce bu halin de, temel hakların güvencesi olmak bakımından hâkim kararını gerektirmesi kaçınılmazdır.

Bu durumların aksine davranış ya da uygulamanın, Anayasanın 13. maddesinde yer alan ölçülülük ilkesi ile uyumlu olmadığı açıktır. Hukuka uygun izleme için, izleme sistemlerinin bulunduğu yerlere sabit ve sürekli izleme yapıldığı imajını uyandıran levhaların asılmasının hukuka aykırılığı gideremeyeceği trafikte aşırı hızdan bahisle kesilen cezalara yapılan itirazlarda dile getirilmiştir (Bursa 3. Sulh Ceza Mahkemesi 05.10.2012 tarihli ve değişik işler 2012/431 sayılı karara esas olarak idarenin itirazına verilen cevap, 2012: 2).

Alman Federal Anayasa Mahkemesi, bir kişisel başvuruya karşı 1998 yılında verdiği bir kararda, insan onuruna dokunulamaz ve insan haklarının değiştirilemez olduğunu belirtmekte ve bu ilkeleri ihlâl etmeyen ve ölçülü seviyede kalan bir kent gözetimi sisteminin mümkün olabileceği üzerinde durmaktadır (Buchholz, 2008: 54). Alman Federal Anayasa Mahkemesi 1. Dairesi yukarıda da anılan kararında; kamusal alanda da olsa, kişilerin kendi kişiliklerine ilişkin verileri ve bunların sınırlarını be-

lirleme üzerinde hakları olduğunu ve bunların elde edilmesi ya da kullanılmasını belirlemenin de kendilerine ait olduğunu belirtmiştir (p. 37, 39). Ancak çok daha üstün bir kamu yararının zorunlu kılması şartıyla sınırlandırılacak olan bu hak, kişisel verileri izleme ya da kayıt altına almaya karşı bireyi korumaktadır. Böyle bir kayıt ve izlemeye ilişkin bilgilerin ulaşılabilir ve bilinebilir olması gerekmektedir (p. 38). Bu değerlendirme, kararda yer alan izleme ve veri toplama faaliyetinin suçlarla mücadele için gerekli olduğu (p. 31, 38) beyanı ile örtüşmektedir. Bu karar aynı zamanda kanunun açık ve bilinen hükmüne dayanmadan, hukuku ve ölçülülük ilkesini ihmal ederek (p. 38, 41-48) izleme yapmanın hukuka aykırı olduğuna işaret etmiştir. Karar metninde, bu izleme kayıtlarının (kanunlarda öngörülen hallerle sınırlı olmak üzere ve yalnız muhataplarla paylaşılması yerine) herkese açılmasının (p. 32) uygun olmadığı hususları da yer almıştır (Bundesverfassungsgericht, 2007).

Diğer taraftan elektronik izlemelerin kamu düzenini korumak amacıyla başka bir amaca yönelik olmaması gerektiğinden, burada öncelikle hedef alınması gereken, suçların işlenmeden önlenmesidir. Nitekim 2559 sayılı Polis Vazife ve Selahiyetleri Kanunu 2. maddesinde önceliği suçun işlenmeden evvel önüne geçilmesine vermiş, buna rağmen suç işlenmesi halinde araştırılmasını, şüphelileri ve delilleriyle birlikte adliyeye intikal ettirilmesini öngörmüştür. Bu sebeple, herhangi bir bilgi verilmeden yapılan denetimlerde elde edilen delillerin hükme esas teşkil etmeyeceği söylenebilir (Mudanya Sulh Ceza Mahkemesi 02.11.2009 tarihli ve değişik iş 2009/324 sayılı karara esas başvuru, 2009: 1). Dolayısıyla tuzak mahiyetinde olacak şekilde her türlü izleme ya da radar takiplerinin hukuka aykırı olduğu Mudanya Sulh Ceza Mahkemesince karara bağlanmıştır (Mudanya Sulh Ceza Mahkemesi 02.11.2009 tarihli ve değişik iş 2009/324 sayılı karar, 2009:1).

Özgürlük yalnızlık değil, kalabalıklar içinde kendin olabilmek, özerk birey vasfını sürdürebilmek, çeşitlilik içinde ayrı bir renk, ancak tüm toplumla bir olabilmektir. Böyle özgür ortamın varlığı kişilerin işaret edilme, ölçülüp tartılma kaygısından uzak olmaları ile mümkün olabilir (Arslantaş vd, 2012: 8-11). Dolayısıyla izleme sistemlerinin, kişileri ayırtmak ya da fişleme yapmak gibi amaçlarla değil; kaygı oluşturmayan, özgürlükleri sıkı koruma altına alan ve demokratik toplum düzeni gereklerine uygun kullanımı zaruridir.

3. İzlemelerin İnsan Hakları ile Uyumlaştırılması Bağlamında Öneriler

Toplumsal olarak yaşananlar, sosyo-psikolojik etkileri ile bireylerin tehdit algılarını ve tehditlere yönelik tutumlarını da değiştirmektedir. Sağlıksız kentleşme, göç, artan nüfus baskısı ve küreselleşme gibi süreçlerle artan kent içi güvenlik sorunları da bireylerin suç mağduru olma potansiyeli ile birlikte günlük yaşamlarını zora sokan suç korkusu gibi çeşitli sosyo-psikolojik etkiler de doğurmaktadır. Bu bakımdan bireylerin kentsel güvensizlik algısı ne kadar güçlüyse, bunu bertaraf etme noktasında alınacak önlemlere yönelik destekleri de o kadar fazla olmaktadır. Bu durum, üzerinde düşünülmesi gereken temel sorunlardan biridir. Çünkü tarihsel süreçte iktidarların güçlü kontrol mekanizmalarını kullanma anı genellikle toplumsal bir sorun üzerinden yapılandırılmış ve kamu yararı, düzen sağlama gibi meşru gerekçelerle güçlü bir toplumsal destek sağlanmıştır. Örneğin ABD 11 Eylül 2001 saldırısından sonra yaratılan "ortak düşman" üzerinden güvenlik politikalarını sıkılaştırmış ve bu durum anti demokratik uygulamalara seyirci kalınmasına sebep olmuştur. Yine Birleşik Krallıkta CCTV'nin, sonunda şikâyetlere sebep olacak şekilde yaygınlaştırılması da, toplum nezdinde destek alınmasını sağlayan James Bulger (Smith,1994) cinayeti sonrasında gerçekleşmiştir. Her ne tür meşru gerekçeye dayandırılırsa dayandırılınsın, toplum yararını esas alan politikalarda ifrat ve/veya tefrite gidilmemesi gerekmektedir. Bu nedenle tehditler ve önlemler açısından insan haklarını ve toplumsal sürdürülebilirliği gözetken vizyoner bir yaklaşım benimsenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda güvenlik için gerekli olan kameraların kullanımında da, bu kabulden yola çıkan güvenlik-özgürlük ve özel yaşama saygı gibi hakların bütünlük olarak varlığı için hassas dengenin kurulması gerekmektedir. Bu dengenin kurulması yönünde alınması önerilen önlemler aşağıda açıklanmıştır.

3.1. İzlemelere İlişkin Kanuni Bir Düzenleme Olmalıdır

Güvenlik kameraları ile izleme yapılması bireylerin güvende yaşama hakkının bir parçası olarak değerlendirilebilir.¹ Ancak güvende yaşa-

¹ İnternet ortamında 477 kişinin katıldığı ankette, katılanların 206'sı (% 45,8) kamera ile takibin güvenlik için gerekli olduğunu, 28'i (% 6,3) kendilerini gözetim evi gibi bir yerde hissettiklerini, 128'i (% 28,1) izlemenin özgürlüklere saldırı olduğunu, 60'ı (% 13,3) kişisel verilerin kullanılmasından endişe ettiklerini bildirmişlerdir. Bkz: Anket Sonucu: MOBESE Kameraları Bizi mi Gözetlemektedir?, <http://www.turkhukuksitesi.com/showthread.php?t=5544&page=2>, 07.09.2012

ma hakkının gerektirdiği eylemlerin ifa edilmesi diğer haklarından feragat edilmesini gerektirmez. Bu nedenle bireylerin özgürlüklerinin ve özel hayata saygı haklarının da güvence altına alınması gerekmektedir. Bu güvence ise ancak izlemelerin iktidarın keyfi uygulamalarını engellemeyi amaçlayan yasalarla olmalıdır. Nitekim AİHS'nin 8. maddesi ile ve 1982 Anayasası'nın 20. maddesi ile de bu husus düzenlenmiştir. Kaldı ki, Anayasanın 21. maddesindeki konut dokunulmazlığı ve 22. maddesindeki haberleşmenin gizliliği, nihayetinde yine özel hayatın gizliliğine saygı gösterilmesini isteme hakkının kapsamı ve gerekleri içinde yer alabilirler. Bu hükümler doğrultusunda Anayasanın "temel hakların ancak kanunla sınırlandırılabilceğini" öngören 13. maddesi gereğince temel hak ve özgürlükleri sınırlandırıcı müdahalelerin yasal dayanağı olmalıdır.

Bu arada, yasal düzenlemeden maksadın, izlemelerin yapılmasına ilişkin yasaların, bu konuda iktidara yetki vermenin ötesinde, izleme yetkisinin sınırlarının net ve kesin şekilde çizilmesine hizmet etmek olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Diğer bir anlatımla; yasal düzenleme, kameraların kurulum esasları, izlemenin gerekliliğe ilişkin somut bir sebebe dayanarak ilan edilen zaman aralıkları içinde yapılması, çekilen görüntülerin nasıl saklanacağı, suç niteliğinde olmayan görüntülerin de saklanıp saklanmaması konusu, görüntülerin ne kadar zaman sonra imha edileceği, elde edilen görüntülerin hukuki süreçte delil niteliğinde kullanımı gibi hususları içermelidir. İzlemenin öngörülebilir ve kesin standartları olmalı ve bu standartlar katılımcı bir toplumsal uzlaşının ürünü olmalıdır.

Türkiye'de kamera sistemleri vasıtasıyla izlemeler il emniyet müdürlükleri bünyesindeki kamu görevlileri tarafından yapılmaktadır. Anayasanın 128. maddesine göre; Devletin, kamu iktisadî teşebbüsleri ve diğer kamu tüzel kişilerinin genel idare esaslarına göre yürütmekle yükümlü oldukları kamu hizmetlerinin gerektirdiği aslî ve sürekli görevler, memurlar ve diğer kamu görevlileri eliyle görülür. Memurlar ve diğer kamu görevlileri Anayasa ve kanunlara sadık kalarak faaliyette bulunmakla yükümlüdürler (Derdiman, 2013: 452). Hatta, kamu görevlilerinin statüleri ve özlük işleri de kanunla düzenlenir. Şu halde kamera sistemlerine ve izlemelerin yapılmasına ilişkin yasal bir dayanağın olmaması Anayasayı bu konuda işlevsiz kılmaktadır. Zira, bu kamu görevlilerine kamera ile izleme görev ve yetkisi veren bir kanun hükmü olmadığı gibi, izleme yapanların emniyet hizmetleri sınıfından olmaları halî de hukuka aykırılığı gidermekten uzak olmaktadır. Şöyle ki; polis memurlarının çalışma esas-

larını düzenleyen 2559 sayılı "Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu"nda da polise verilen görevler arasında izlemelere ilişkin herhangi bir ibare ya da tanım bulunmamakta, bu hususlara ilişkin bir yetki de yer almamaktadır. Dolayısıyla yasal dayanağı olduğu söylenemeyecek bu tür elektronik takipler memurları zora sokmakla birlikte, AİHS 8. ve Anayasanın 20. maddesini de uygulamada ihlâl etmiş olmaktadır.

3.2. İzlemeye Konu Olan Taraflar Kanunla Netleştirilmelidir.

Foucault'un tespitlerinden yola çıkarak, izlemelerin gözetlemenin insan hakları açısından temel sorunlarından birinin gözetim öznesinin belirsizliği olduğunu söyleyebiliriz. Gözetimin konusunu oluşturan izlenecek grup ya da kişi olarak öznenin tespiti yapılamadığı ve kişi ya da grupların hangi durumlarda gözetimin öznesi durumuna geldiklerini bilmemeleri halinde, tüm toplum gözetimin tarafı olmaktadır. İzlemeler, sadece güvenliğe tehdit kapsamında değerlendirilebilecek hedeflere yönelik olmadığında tüm topluma etki etmektedir. Böyle bir halde, gözetimin yapılması bir açıdan mahremiyetin ihlali niteliği taşımakta, gözetimin öznesi açısından, zamanının ve mekânının belirsizliği ise doğrudan kişilerin özgürlük haklarını gasp etmiş olmaktadır.

İzlenecek öznenin tespitinin gerekliliği kadar, izleme yapan öznenin de insan haklarını koruma hassasiyetini önceleyen bir yaklaşımla davranması önemlidir. Ne zaman, kim tarafından, nasıl gözetleneceğini bilemeyen birey, zamanla özgür davranma yetisini kaybederek, gözetimi içselleştirmektedir. Bu durumda insan hakları açısından asıl tehlike, bireyin gözetim mekanizmalarının belirsizliği sebebiyle, kontrol'ün zamanla dışsal konumunu kaybetmesidir. Bu bağlamda çağdaş toplumlarda güvenlik gereksinimini karşılamanın bir aracı olan teknolojik izleme aygıtı MOBESE/CCTV'nin insan hakları ile uyumlaştırılması sorununda ilk çözüm noktası hukuk çerçevesinde gözetleyen kim olduğunun netleştirilmesi gereğidir.

3.3. İzleme Yapacak ve Verileri Toplayacak Görev ve Yetkinin verileceği Kişiler Belirlenmelidir.

İzleme yapan personelin belirlenmesinde diğer husus, bu izlemenin kim ya da kimler tarafından yapılacağıdır. Dünya'da genel uygulama, izlemenin dönüşümlü olarak kamu ve özel sektör tarafından birlikte yapılması şeklindedir. Ancak bizim önerimiz, güvenliği önceleyen kolluk personeli izlemelerinin insan haklarını koruma ölçüsüyle sınırlandırılması

yönündedir. Bu doğrultuda izlemeler konusunda kolluk kuvvetlerinin izleme yetkilerini sınırlandırma amacına hizmet edecek şekilde, insan hakları kurulları veya insan haklarını koruma konusunda oluşturulmuş bağımsız kuruluşlarla da yetki paylaşımı yapılması gerekmektedir. İzlemeler kamu görevlileri tarafından yapılırsa da, bu görüntülerin saklanması, korunması, kullanılması ve imha edilmesi hususlarında söz konusu kurullar kontrol işlevini üstlenmelidir. Bu noktada önemli husus denetimlerin hiyerarşik yapılanmadan ziyade demokrasinin özüne uygun yöntemler ile yapılabilmesidir. Bu nedenle elde edilen görüntülerin ve telefon dinleme kayıtlarının yargısal makamların ve/veya kamu denetçisinin veya halkın temsilcilerinin bulunduğu bir kısım kurumların temsilcilerinden oluşan kurulun otomatik denetimine açmak ya da çeşitlendirilebilecek demokratik yöntemler üzerinde tartışılması faydalı görülmektedir.

3.4. İzlemeler Önceden Duyurulan Yer ve Zaman Zarfında Yapılmalıdır.

Dünyada genel uygulama izlemelerin nerelerde ve ne zaman yapılacağı konusunda kamuoyunun bilgilendirmesidir. (Information Commissioner's Office, 2008:15). Hal böyle olmakla birlikte, yukarıda anılan AİHM ve Alman Mahkemelerinin kararlarında bu konuda tam ve tereddüdü giderecek açıklık görülememektedir. Hatta meselâ İngiltere'de 24 saat kameralarla aralıksız gözetim yapılmaktadır (Günaydın, 2014: 91-94). Bunun insan hakları ile uyumluluğu sorgulanmalıdır. Türkiye'de de bu tarz uygulamalar, sadece yukarıda değinilen yargı kararlarına esas teşkil eden talepler seviyesinde kalmaktadır. İzlemelerin yanında, suç haritalarının, yapılan anketlerin, konuyla ilgili hazırlanan raporların ve izlemeye ilişkin alınan önlemlerin interaktif ortamda paylaşılması konusunda dünyadaki örneklerinden faydalanarak şeffaf ve toplum odaklı güvenlik sisteminin oluşturulması önemlidir.

MOBESE sisteminde hangi güzergâhtaki, hangi kameranın, hangi saat dilimlerinde çalıştığı kamuoyuna duyurulmadan bu tür hız kontrollerinin ya da diğer kontrollerin yapılması, bir noktada özel hayatın gizliliği ile çelişmektedir. Çünkü bu durumda toplum, 7 gün 24 saat "aralıksız gözetilen toplum haline gelmişlik endişesi" içinde olacaktır. Bunun, her kamera sistemi önüne levha konduğunu iddia etmekle giderileceğini düşünmek de mümkün değildir. Bu şekilde elde edilen verilerde kişilerin toplumla paylaşmak istemedikleri birçok görüntü alınmış olacaktır. Bunların nerede hangi hallerde nasıl kullanılacağı ya da nasıl yok edileceğine

ilişkin henüz bir kanun da olmayınca ortada hukuka aykırı biriktirilen verilerin varlığından bahsedilebilecektir (Bursa 4. Sulh Ceza Mahkemesi 13.06.2013 tarihli ve değişik iş 2013/554 numaralı kararına esas olan başvuru dilekçesi, 2013).

2559 sayılı Polis Vazife ve Selahiyetleri Kanununun 2. maddesinde polise öncelikle suçları önleme görevi verilmiştir. Keza Jandarma için de aynı husus geçerlidir. Bu durum suçların yoğun olduğu yerlerde kolluğun öncelikle önleyici tedbir almasını gerekli kılmakta, bu da ideal olarak, gerekli olduğu hallerde, en azından kitle iletişim araçlarıyla önceden ilan edilecek yerlerde belli sürelerle video kameralardan, yararlanmayı gerektirmektedir. Yukarıda da bir nebze değinildiği gibi, suçların, kamusal infiallere sebebiyet veren araç kundaklama gibi bir kısım suçların önlenmesi bakımından, yine önceden ilan edilmiş yerlerde, yer, konu ve zaman bakımından bu sebeplerle sınırlı olmak kaydıyla sürekli gözetim ve izlemelerin, bunlardan elde edilecek verilerin sadece suçların aydınlatılmasında yararlı olabileceği süre kadar korunmasının ve gerektiğinde bu amaca uygun kullanılmasının hukuka uygun olabileceği söylenmelidir.

Adli kolluk görevinin gerekli kıldığı hallerde sınırlı çekimler, Türk hukukunda 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun teknik araçlarla takibi düzenleyen 140. Maddesindeki usul ve şartlara uygun olarak gerçekleştirilecektir. Bu hükme göre, yine aynı hükümde yazılı suçların soruşturulmasıyla ilgili olarak; kuvvetli şüphe sebeplerinin bulunması başka türlü delil elde etmenin mümkün görülmemesi halinde teknik araçlarla takip mümkün olabilecektir. Bu tedbire, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısı 24 saati geçmemek üzere karar verme yetkisine sahip olmakla birlikte, kanunda belirlenen süreleri aşmayacak zaman zarfında teknik takip yapılmasına hâkim karar verecektir. Maddede yazılı katalog suçlar dışında kalan suçların soruşturulmasında başvurulamayacaktır (Eryılmaz, 2012: 538-540). Bu hallerde teknik takip sadece kamusal alanda yapılabilecek, kişilerin özel hayat alanlarında bu tedbire başvurulamayacaktır. Suç şüphesinin ortadan kalkması halinde (Eryılmaz, 2012: 543) ya da suç aydınlatılmışsa ve başka delile ihtiyaç kalmamışsa bu işleme son verilecektir.

3.5. İzlemelerin Amaçları Açıkça Belirlenmelidir.

AIHS'nin 18. maddesinde belirtilen, “sınırlamanın öngörülen amaç dışında kullanılmayacağı” prensibinden hareketle, Devlet izlemeyi yaparken millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel

sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması gibi AİHS 8. maddesinde ve Anayasamızın 20. maddesinde belirtilen özel hayat kapsamında yer alan sınırlandırma sebepleri mahiyetinde meşru amaçlar gözetmelidir. Bu açıdan her bir izlemenin ne maksatla yapılacağı gerekçesiyle belirlenmelidir.

Bu kapsamda belirlenen amaçlar ile kullanılan teknolojinin, izlenecek konunun ve izleme usûlünün orantılı olması da önemlidir. Kurulan sistemlerin varoluş amacına bağlı kalınmalı ve bu amaçları gerçekleştirebilecek kadar teknoloji kullanılmalı; amaca hizmet etmeyecek bir konuda izleme yapılmamalı ve izleme usûlüne de riayet edilmelidir. Örneğin, yüz tanıma sistemleri gibi geliştirilebilir teknolojik imkânların belirlenen amaçlar için gerekli olup olmaması konusu, özgürlüklerin korunması için dikkatle değerlendirilmelidir.

Sokaklar ve kent merkezleri gibi kamusal alanlarda elektronik izlemeler suçların önlenmesinde ve düzen sağlanmasında büyük bir rol oynadığı kadar, bünyesinde bireysel ve politik haklara müdahale riskini de bulundurmaktadır. Bu riskin giderilmemiş olması ise kişilerin bu haklarını kullanmaktan çekinmelerine veya isteksizleşmelerine sebep olabilecektir. Böyle bir sonuca sebep olmamak için, kamera sistemleri işleticileri kameraların politik amaçlarla ya da özgürlük kapsamındaki halk protestolarını caydırmak için kullanılmayacağını garanti altına almalı ve bu konuda kamuoyunda güven sağlanmalıdır. Bu nedenle sistem kullanıcıları için insan onuruna, bireysel ve politik haklara saygı göstermek kadar, bu saygıya ilişkin halkın desteğini almak zorunlu olacaktır (European Forum for Urban Security, 2010: 27-37). Bunun da yasal düzenlemeler kadar, sorumluluk duygularını geliştirici eğitimlerle sağlanabileceği değerlendirilmektedir.

3.6. Kişisel Verilerin Gizliliği Korunmalıdır.

Kişilerin izlenmesine konu olan kayıtlar kişisel verilerin gizliliği esas alınarak korumalı ve güvenli şekilde saklanmalıdır. Bu görüntülerin ceza kovuşturması gibi durumlarda gerekli olması ve ilgili mercilerce erişilmesi de ancak bağımsız, tarafsız yargı merciinin kararı ile olmalıdır. Bu yargı merciinin bu konudaki kararlarında, ortada işlenmiş olması olasılığı yüksek ciddi bir suç varlığı, bu suçun ispatının ancak ilgili kişisel verilere erişmek suretiyle yapılabilmesi, bu verilere ulaşmanın diğer soruşturma teknikleri tüketildikten sonra, en son yol olarak başvurulması, erişilen bilgilerin iddia edilen suçla sınırlı olması ve amaca hizmet etmek-

ten daha fazla aşırı bilgi elde etmekten kaçınılması, edinilen bilgilerin belirli süre sonunda imha edilmesi, bu bilgilerin sadece ilgili makamlar tarafından ulaşılabilir olması ve sadece bu amaçla kullanılabilmesi ilkeleri gözetilmelidir (International Principles on the Application of Human Rights to Communications Surveillance, 2013).

Gözetimlerde toplanan verilerin gerekli olmayanlarının imha edilmesi de ölçülülük ilkesinin ve kişi güvenliğinin bir gereğidir. Burada imhadan maksat, asıl verilerin ve bunlara bağlı teferruatların ya da eklerin de imha edilmesidir (Gaul, 2007: 237). Hukukumuzda, kanunlarda bu hususa da açıklık getirilmesi gerekmektedir.

Kişisel verilerin gizliliği konusu dünya'da 1970'lerden itibaren önemli gündem maddesi ve yasal düzenlemelerin gerçekleştiği alan olmuştur. Avrupa'da yakın tarihteki acı tecrübelerin kamusal tepkiye dönüşmesi neticesinde 1970 yılında Almanya'nın Hessen eyaletinde ilk veri koruma yasası kabul edilmiştir. Bu düzenlemeyi ilk ulusal yasa olan ve 1973 yılında yürürlüğe giren İsveç Veri Koruma Yasası izlemiştir. 1980'li yıllarda İngiltere, İrlanda ve İtalya hariç Batı Avrupa ülkelerinin hemen hemen tamamında konuya ilişkin yasal düzenlemeler tamamlanmıştır. Bu düzenlemeleri Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü OECD, Avrupa Konseyi, Birleşmiş Milletler, Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği APEC, tarafından yayınlanan uluslararası alanda kabul edilen metinler takip etmiştir. Türkiye'de ise kişisel verilerin korunmasıyla ilgili çerçeve nitelikte ve kapsayıcı bir yasa hala mevcut değildir. 2008 yılından bu yana yasalaşmayı bekleyen "Kişisel Verilerin Korunması Kanun Tasarısı" güncellenerek yürürlüğe girmelidir. Zira konuya ilişkin çerçeve yasanın bulunmaması, Türkiye'nin 28 Ocak 1981 tarihinde imzaladığı Avrupa Konseyi Veri Koruma Sözleşmesi onaylama işleminin gecikmesine neden olmaktadır (Küzeci, 2011: 143-148). Diğer yandan 2010 yılında Anayasanın 20. maddesine eklenen fıkra ile kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usullerin kanunlarla düzenlenmesi" hükmü getirilmiştir. Bu nedenle, şahsî verilerin arşivlenmesini, korunmasını, bunlara kimlerin erişebileceği, kullanma halleri, zamanı ve yerleri ile verilerin silinip silinmeyeceği, silinecek nitelikte olanların ne kadar süre sonra silineceği ya da imha edileceği güvence altına alacak ve keyfi kullanımları engelleyecek bir yasanın yürürlüğe girmesi anayasal bir zorunluluk halini almıştır.

Nihayetinde, kamusal alanların gözetiminde hukuka uygunluk, kamu düzeninin ve güvenliğinin korunması ile kişilerin kendileri hakkın-

daki bilgiler üzerinde tasarruf edebilme ya da kendileri hakkındaki bilgilere hâkim olabilme hakkı arasında bir denge kurmakla sağlanabilir (Horeen, 2010: 19). Daha açık bir ifade ile kişilerin şahsî bilgileri üzerindeki tasarruf hakları, kendileri ile ilgili özel ya da gizli hayat alanlarına ilişkin bilgileri kimlerle, nasıl paylaşacaklarına esasen kendilerinin karar vermelerini gerektirir. Hatta temel haklardan vazgeçilemeyeceği, bunlardan feragat edilemeyeceği nazara alındığında bu bilgilerin bir kısmının da kişinin paylaşım gibi bir hakka sahip olmayabileceği ya da paylaşımlarının gizlilik veya özel hayat alanı içinde kalacağı söylenebilir. İşte kişinin kendisi üzerindeki bilgilere tek hâkim olabilme hakkının hukukî istisnalarından birisini, suçla mücadele, kamu düzeni ve güvenliği amaçlarıyla, kamusal alanda yapılan gözetim oluşturmaktadır. Bu gözetimlerde elde edilen bilgilerin yerli yerinde kullanılması ve ihtiyaç kalmadığında imha edilmesi gibi hususlar da kişilerin kendileri üzerindeki bilgilere hâkim olma hakkının bir gereğidir.

Alman Anayasa Mahkemesinin 1983 yılında verdiği "bilgilerin geleceğini belirleme hakkı" bu kapsamda önemlidir. Mahkeme Alman parlamentosunun oybirliği ile kabul ettiği "Nüfus Sayımı Yasasını" Anayasaya aykırı bulmuş ve Anayasanın hükümlerini değerlendirerek "bilgilerin geleceğini belirleme hakkı"nı türetmiştir. Mahkeme kararını "insan onuru" ve "kişiliğin korunması" ilkelerine dayandırmıştır. Mahkemeye göre anayasal düzenin merkezinde toplumun özgür bir üyesi olan kişinin onuru bulunur. Teknik gelişmeler ve buna bağlı tehlikeler karşısında kişiliğin korunması özel bir önem kazanmıştır. Kişinin kararlarını özgürce verebilmesi için kendisine ilişkin hangi bilgilerin edinildiğini, bu bilgilerin kimler tarafından kullanıldığını bilmesi gerekir. Bilgilerin geleceğini belirleme hakkı ilke olarak bireyin kendi kişisel verileri üzerinde karar verme hakkını tanımaktadır (Küzeci, 2014 : 56; Gaul, 2007: 288).

3.7. İzleme Sistemlerinin Yönetimi ve Güvenliği

Güvenlik sorunları kapsamında kentlerin sürdürülebilirliğini tehdit eden başlıca sorunların başında suç ve suç korkusu gelmektedir. Kentsel yaşam kalitesinin geliştirilmesi bağlamında dünyada üzerinde önemle durulan bu soruna yönelik bütünlük, stratejik ve işbirliğine dayanan bir kent içi güvenlik yönetimine önem verildiği gözlenmektedir. Güvenlik yönetiminin teknoloji odaklı çoklu çözüm yöntemlerinden biri olan MOBESE/CCTV, kendi içinde de üzerinde önemle durulan yönetim alanlarından biridir. Küresel konjonktür, izleme sistemlerinin kurulumu ve işle-

tilmesinde başarı ölçütleri olarak; sistemlerin yönetiminde çeşitli paydaşların işbirliği içinde olması ve sürecin tüm aşamalarında yerel halkın desteğinin ve katılımının sağlanması, stratejik planlamaya dayalı, öngörülebilir ve izlenebilir sistemlerin oluşturulabilmesi ilkelerini benimsemektedir. Böylece hem sistemlerin sürdürülebilirliği sağlanmakta hem de toplumsal uzlaşa esas alınmaktadır. Bu bağlamda izleme sistemlerinin kuruluşu ve işleyişine ilişkin genel standartlar belirlenmesi ve her uygulamanın yerel ihtiyaçları iyi tespit eden ve sistemlerin devamında yol gösterici olan stratejik plan hazırlanması önerilmektedir.

Diğer yandan şeffaflık ve hesap verebilirlik sistem yönetiminde benimsenmesi gereken temel ilkelerdendir. Stratejik planların gerçekleştirme durumlarını, sistemlerin başarısını ve sistemin kullanımında endişeleri gidermeye yönelik olarak paydaşlar ve yerel halk için istatistik ve dokümanlara erişilebilirlik bunların sağlanmasında önemli rol oynayacaktır.

SONUÇ

İnsanlık ile yaşıt olan güvenlik ihtiyacı, insanların birbirleriyle iletişiminin ve geliştirdikleri işbirliği davranışının sebeplerindedir. Nitekim, sosyo-ekonomik ve siyasal konjonktürdeki gelişmelerle devletin görev alanı sürekli bir değişim içinde olsa da, güvenliğin sağlanması tarihsel süreçte devletin değişmeyen en temel görevi ve meşruiyet kaynağı olmuştur. Ancak özgürce yaşam idealinin aracı olan güvende olma hali, çoğu zaman devlet tarafından insan haklarını ihlal eden eylemlerine dayanak olacak şekilde kullanılmıştır.

Tarihsel süreçte edinilen tecrübeler özgürlük-güvenlik arasında kaçınılmaz bir gerilimin olduğu yönünde algılara sebep olmuştur. Oysa ki, bu iki kavram arasında birbirlerini tamamlayan, birinin varlığının diğerinin garantisi olduğu anlayışını tasdik eden bir simbiyotik ilişki olmalıdır. Bu gerçeğin güncel işleyişte hak ettiği yeri alması güvenlik anlayışında toplumun öncelenmesi ile mümkündür. Özgürlük de, güvenlik de mutlak değildir. Bazı hallerde asgari müşterekte bu haklardan feragat etmek zaruri bir hal alabilir. Ancak böyle bir durumda dahi, benimsenen ilke özgürlük karinesi olmalıdır. Çünkü özgürlüklerin aleyhine izlenen her bir güvenlik önlemi, aksine özgürlüklerdeki azalmayla birlikte toplumu da daha güvensiz hale getirmektedir. Güvenlik gerekçesi ile kolluk kuvvetlerinin post-modern dönemde düzen sağlama aracı olan izleme sistemleri, her çağda farklılaşan araçlarla varlığını sürdüren haklı endişelere sebep ol-

maktadır. Hâlbuki izleme sistemleri bağlamında güvenliğin sağlanması ile özgürlükler ve özel yaşam hakkı perspektifinde insan haklarının uyumlaştırılması bir gerekliliktir.

AİHM kararları, izlemelerin kamusal alanda gerçekleşmesini savunanlarının aksine, olayın kendi şartlarına göre bireylerin özel yaşam hakkını ihlâl edebilme potansiyeli taşıdığını ortaya koymaktadır. Devlet edimlerinin özel yaşam hakkının ihlaline sebep olmaması ise ancak maddede belirtilen amaçlar için, demokratik bir toplumda zorunlu olan ölçüde ve yasayla öngörülmüş olmak koşuluyla söz konusu olabilmektedir. Aynı doğrultuda 1982 Anayasamızda herkesin özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkının olduğu, özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamayacağı düzenlenmiş ve bu hakların sınırlandırma koşullarına yer verilmiştir. Herkesin, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahip olduğu ve kişisel verilerin işlenmesi ve korunmasına ilişkin esas ve usullerin kanunla düzenleneceği hüküm altına alınmıştır.

AİHS ve 1982 Anayasasındaki düzenlemelerin aksine Türkiye'de izleme sistemlerine, bu sistemler vasıtasıyla edinilecek kişisel verilerin depolanması, kullanılması, diğer kamu kurum ve kuruluşlarıyla ve medya ile paylaşımı, izlemelerin kimler tarafından ve hangi yetki sınırları çerçevesinde yapılacağı, sürecin denetimi ve yaptırımını gibi hususlara ilişkin herhangi bir yasal çerçeve bulunmamaktadır. Ayrıca Anayasaya 2010 yılında eklenen hükme rağmen, kişisel verilerin korunması konusunda yasal bir düzenlemenin yapılmamış olması, bir noktada, Anayasanın bir hükmünü uygulamadan kaçınmak anlamına gelmektedir. Nitekim bu konuda düzenlenen "Kişisel Verilerin Korunması Kanun Tasarısı" 2008 yılından bu yana yasalaşmayı beklemektedir.

Yapılacak yasal düzenlemeler ile iktidarın ve idarenin yetkileri kesin ve net şekilde çizilmeli, tüm hususlar ayrıntılı olarak işlenmelidir. Yasalarda izlemenin öznesi net olarak belirlenmeli ve izleyenin gözetleme konusunda elde ettiği bu güç insan hakları alanında oluşturulacak kurulların onay ve denetleme işlevi ile sınırlandırılmalıdır. Diğer yandan izlemenin amaçları sistemlerin kurulum aşamasında açıkça belirlenmeli ve daimi olarak bu amaçlara uygunluk gözetilmelidir. İzlemeler neticesinde elde edilen görüntülerin kullanılmasına ilişkin yasal düzenlemelerde kişisel haklar güvenceye kavuşturulmalı ve Alman Anayasa Mahkemesinin verdiği "bilgilerin geleceğini belirleme hakkı"nın bir gereği olarak, insan

onuru ve kişiliğin korunması ilkeleri kapsamında, kişiler kendisine ilişkin hangi bilgilerin edinildiğini, bu bilgilerin kimler tarafından kullanıldığını bilmeli ve kendi kişisel verileri üzerinde karar verme hakkını kullanabilmelidir.

İzleme sistemlerinin topluma hizmet etmesinde ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasında yönetim süreci de ayrı önemdedir. Öncelikle, sistemlerin kuruluş ve işleyişinde öngörülebilir ve izlenebilir bir yapı oluşturulmalıdır. Sistemlerin yönetiminde ise, stratejik planlamaya dayalı, çeşitli paydaşların işbirliği ilişkisi içinde bulunduğu ve sürecin tüm aşamalarında yerel halkın desteğinin ve katılımının sağlandığı yapı oluşturulmalıdır. Diğer yandan şeffaflık ve hesap verebilirlik sistemlerin yönetiminde benimsenmesi gereken temel ilkelerdendir. İzleme konusunda hazırlanan stratejik planların gerçekleşme durumları, sistemlerin başarısını değerlendiren veya endişelerin giderilmesine ilişkin hassasiyetleri gözetken yetkili mercilerin belirli aralıklarla rapor, istatistik ve analiz dokümanları oluşturması ve bunları erişilebilir kılmaları gerekmektedir. Özel hayata ve özgürlüklere müdahale endişeleri noktasında bir diğer önemli husus da sistemlerin denetimidir. Sistemler amacına uygun, toplum destekli ve insan haklarına saygıyı esas alan kullanımının sağlanması için denetlenmelidir. Bu denetim hem yasalarca öngörülmüş bağımsız organlar tarafından yapılmalı, hem de yereldeki ilgili sivil toplum kuruluşları ve halkın sürece dâhil eden bir yapıda yapılandırılmalıdır.

Birbiriyle mücadele içinde olan evrendeki tüm karşıtlıklar bütünü parçalarını oluşturmaktadır. Evren karşıtlıklarıyla birlikte vardır, bu karşıtlıkların mücadelesinden ise dinamizm ve gelişme doğar. Bu bakış açısının izlerini, her alanda görmek mümkündür. İnsanın doğasıyla bağlantılı olarak tarihsel süreçte insan ürünü olan "şeylerin" gelişmeyle birlikte felaketi de getirdiği tecrübe edilmiştir. Bu nedenle yaşanan gelişmelere yönelik mutlak kabul-ret tutumunun bir adım ötesine geçerek, insan haklarını önceleyen dinamik bir denge kurulması zaruridir. Bu bağlamda gücü sınırlandıran ve bireysel özerkliği güçlendiren yasal mevzuatın düzenlenmesi; şeffaflık ve hesap verme sorumluluğunun benimsendiği yönetsel zihniyetin oluşturulması vasıtasıyla izlemeler ile insan haklarının korunması arasındaki uyumun yakalanması mümkündür.

KAYNAKÇA

- Anket Sonucu: *MOBESE Kameraları Bizi mi Gözetlemektedir?* <http://www.turkhukuksitesi.com/showthread.php?t=5544&page=2>, 07.09.2012.
- Araslı, Oya (1982), *Özel Hayatın Gizliliği ve 1961 Anayasasında Düzenlenişi*, (Ankara: Yayınlanmamış Doçentlik Tezi).
- Armitage, Rachel (2002), "to CCTV or not to CCTV?, A Review of Current Research into the Effectiveness of CCTV Systems in Reducing Crime", *Nacro Crime and Social Policy Section*, London.
- Arslantaş-Toktaş, Sema, Mutlu Binark, Ergin Şafak Dikmen, Işık Barış Fidaner, Elif Küzeci ve Alkım Özaygen (2012), *Türkiye'de Dijital Gözetim* (İstanbul: Alternatif Bilişim Derneği).
- Aydın Valiliği, Güvenlik Kameraları ile İlgili Valilik Genelgesi, http://www.aydin.gov.tr/ortak_icerik/aydin/dosya/KAMERA%20GENELGES%C4%B0.pdf (25.05.2014).
- Bal, Mehmet Ali (2003), *Modern Devlet ve Güvenlik*, (İstanbul: IQ Kültür ve Sanat Yayıncılık).
- Birleşmiş Milletler, *İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi*, 10/12/1948.
- Buchholz, Erich (2008) *Überwachungsstaat, Die Bundesrepublik und der, Krieg gegen den Terror*, Kai Homilius Verlag, Werder (Havel).
- BAG, Beschluss vom 29. 6. 2004 – 1 ABR 21/03, <http://lexetius.com/2004,2335>, 28.01.2016.
- Bundesverfassungsgericht (2007), 1 BvR 2368/06 vom 23.2.2007, http://www.bverfg.de/entscheidungen/rk20070223_1bvr236806.html, 22.06.2014.
- Bursa 3. Sulh Ceza Mahkemesi, 05.10.2012 tarihli ve değişik işler 2012/431 sayılı karara esas başvuru dilekçesi
- Bursa 3. Sulh Ceza Mahkemesi, 05.10.2012 tarihli ve değişik işler 2012/431 sayılı karar
- Bursa 3. Sulh Ceza Mahkemesi, 05.10.2012 tarihli ve değişik işler 2012/431 sayılı karara esas olarak idarenin itirazına verilen cevap.

- Çoban, Erin, “Ülkemizin Yeni Bilgi ve Güvenlik Konsepti MOBESE”, *Polis Dergisi*, Sayı: 45.
- Derdiman, R. Cengiz (2007): *Polis Yönetimi ve Hukuku*, Mevzuattaki En Son Değişikliklere Göre Yeniden Yazılmış 3. Baskı, (Ankara: Nobel Yayınları).
- Derdiman, R. Cengiz (2010), *Tüm Yönleriyle Özel Güvenlik Hukuku ve Kişi Hakları*, (Bursa: Alfa Aktüel Yayınları).
- Derdiman, R. Cengiz (2013), *Anayasa Hukuku*, 3. Baskı, (Bursa: Alfa Aktüel Yayınları).
- Dolgun, Uğur (2008), *Şeffaf Hapishane yahut Gözetim Toplumu, Küreselleşen Dünyada Gözetim, Toplumsal Denetim ve İktidar İlişkileri*, (İstanbul: Ötüken Yayınları).
- Dutertre, Gilles (2003), *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarından Örnekler*, Avrupa Konseyi Yayınları F-67075 Strasbourg Cedex, <http://book.coe.int>.
- Emniyet Genel Müdürlüğü, *Emniyet Genel Müdürlüğü Stratejik Planı*, 2009-2013, http://www.egm.gov.tr/indirilendosyalar/emniyet_gene_l_mudurlugu_Stratejik_Planı.pdf (22.05.2015).
- Erdoğan, Mustafa (2013), "Anayasal-Demokratik Bir Rejimde Özgürlük ve Güvenlik", *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl:12, Güz.
- Eryılmaz, Mesut Bedri (2012), *Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri*, Seçkin Yayınları, Ankara.
- European Court of Human Rights , Case of Liberty and Others v. United Kingdom, Application no: 58243/00, 01/10/2008.
- European Court of Human Rights , Case of the Association for European Integration and Human Rights And Ekimdzhev v. Bulgaria, Application no: 62540/00, 30/01/2008.
- European Court of Human Rights, Gabriele Weber and Cesar Richard Saravia against Germany, Application no: 54934/00, 26/06/2006.
- European Court of Human Rights, Case of Niemietz v. Germany, Application no: 13710/88, 16/12/1992.
- European Court of Human Rights, Karin Köpke against Germany, Application no: 420/07, 05/10/2010.
- European Forum for Urban Security (2010), *Citizens, Cities and Video Surveillance, Towards a Democratic and Responsible*

- Use of CCTV, Roxana Calfa, Sebastian Sperber and Nathalie Bourgeois (Ed.), (Montreuil: STIPA), (Çev. Helga Birkle, Jara Campelo, Charlotte Combe, Kerstin Elsner, Nathalie Elson, Gianfranca Gabbai, John Tyler).
- Foucault, Michel (2003), *İktidarın Gözü*, (İstanbul: Ayrıntı Yayınları), (Çev. Işık Ergüden).
- Foucault, Michel (2000), *Hapisanenin Doğuşu*, 2. Basım, (Ankara: İmge Kitabevi) (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay).
- Gallagher, Caoilfhionn (2004), "CCTV and Human Rights: the Fish and the Bicycle? An Examination of Peck V. United Kingdom (2003) 36 E.H.R.R. 41", *Surveillance & Society*, CCTV Special., Norris, McCahill and Wood (Ed.), 2(2/3): 274-276.
- Gaul, Thomas (2007), *Untersuchung der verfassungsrechtlichen Anforderungen an Videoüberwachungsmaßnahmen des Staates im öffentlichen Raum mit und ohne biometrische Erkennungsverfahren unter besonderer Berücksichtigung der hermeneutischen Erkenntnismethoden im Verfassungsrecht*, zur Erlangung der Würde eines doctor iuris der Juristischen Fakultät der Julius-Maximilians-Universität, Würzburg.
- Gill, Martin and Angela Spriggs (2005), *Assessing the impact of CCTV, Home Office Research Study 292*, Home Office Research, Development and Statistics Directorate.
- Gözübüyük, A. Şeref ve Feyyaz Gölcüklü (2011), *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması*, 11. Ek Protokole Göre Hazırlanıp Genişletilmiş 9. Bası, (Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları).
- Gümüş, Ali Tarık (2010), *Türk Anayasasında Kişinin Maddi ve Manevi Varlığını Koruma ve Geliştirme Hakkı*, (Konya: Eğitim Akademi Yayınları).
- Günaydın, Özgür (2014), *Türkiye'de Emniyet Teşkilatı'nda Teknolojik Yeniden Yapılanma: Denetim Ve Gözetimin Değişen Doğası*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, (Ankara: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

- Güzel, İdris (2005), “Elektronik Gözetleme ve Kayıt Cihazlarının Güvenlik Amacıyla Kullanılması Sırasında Özel Hayata Yapılan Müdahaleler”, *Türkiye’de Özel Güvenlik Hizmetlerinin Dünü Bugünü ve Yarını, II. Ulusal Özel Güvenlik Sempozyumu* (Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Yayınları), Yayın No: 19 9.
- Hobbes, Thomas (1992), *Leviathan*, 6. Baskı, (İstanbul, Yapı Kredi Yayınları), (Çev. Semih Lim).
- Information Commissioner's Office (2008), CCTV Code of Practice, http://ico.org.uk/~media/documents/library/Data_Protection/Detailed_specialist_guides/ICO_CCTVFINAL_2301.pdf (06.07.2014).
- Innes, Martin (2003), *Understanding Social Control: Deviance, Crime and Social Order*, McGraw-Hill Education, Maidenhead, GBR.
- International Principles on the Application of Human Rights to Communications Surveillance (2013), Final Version 10 July 2013, <https://en.necessaryandproportionate.org/text> (06.06.2015)
- İbn-i Haldun (1982), *Mukaddime 1*, Ed. Süleyman Uludağ (Ed.), (İstanbul: Dergah Yayınları).
- İmre, Zahit (1974), "Şahsiyet Haklarından Şahsın Özel Hayatının ve Gizliliklerinin Korunmasına İlişkin Meseleler", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 39(1-4): 147-168.
- İstanbul İl İnsan Hakları Kurulu, 21.12.2009 tarihli ve 82/5 sayılı kararı, <http://www.istanbul.gov.tr/Portals/InsanHaklari/docs/kamera%20takip.pdf>, 21.06.2014
- “Kamera Takmayan Yandı”, *Haber Kayseri*, <http://www.kayseriehaber.com/guncel-haber/kamera-takmayan-yandi.htm> (25.05.2014).
- Karakehya, Hakan (2009), “Gözetim ve Suçla Mücadele: Gözetimin Tarihsel Gelişimi ile Yakın Dönemde Gerçekleştirilen Hukuki Düzenleme ve Uygulamalar Bağlamında Bir Değerlendirme”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt: 28, sayı: 2, s. 319-357

- Kilkelly, Ursula (2001), *Özel Hayata ve Aile Hayatına Saygı Gösterilmesi Hakkı*, İnsan Hakları El Kitapları, No. 1, Avrupa Konseyi.
- Köln Eyalet İş Mahkemesi (2004), *Köln Eyalet İş Mahkemesinin 15.12.2004 tarih ve 816/03 sayılı kararı*, s. 225, 227'dan akt: Tekergül, Mehmet (2010), İşyerinde Elektronik Gözetim, Kadir Has Üniversitesi Hukuk Anabilim Dalı Özel Hukuk Bilim Dalı,(İstanbul: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 101.
- Kugelmann, Dieter (2012), *Polizei- und Ordnungsrecht*, zweite Auflage, Springer-Verlag Berlin Heidelberg
- Küzeci, Elif (2011), "Anayasal Bir Hak; Kişisel Verilerin Korunması", *Bilişim*, 32(128).
- Küzeci, Elif (2012), "TC Kimlik Numarası: Hukuksal Bir Değerlendirme", *Türkiye'de Dijital Gözetim*, (İstanbul: Alternatif Bilişim Derneği).
- Küzeci, Elif (2014), "İstatistiki Birimler ve Bilginin Geleceğini Belirleme Hakkı", *İnsan Hakları Yıllığı*, Cilt 32, 2014, s. 53-75.
- Locke, John (2012), *Yönetim Üzerine İkinci İnceleme*, 2. Baskı, (Ankara, Ebabel Yayınları) (Çev. Fahri Bakırcı).
- Lyon, David (1997), *Elektronik Göz*, Gözetim Toplumunun Yükselişi, (İstanbul: Sarmal Yayınevi) (Çev. Dilek Hattatoğlu).
- Manav, Eda (2015), "İş İlişkisinde İşçinin Kişisel Verilerinin Korunması", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XIX, Y.2015. S.2.
- Marx, Gary T. (2002), "What's New About the "New Surveillance"? Classifying for Change and Continuity", *Surveillance & Society*, 1(1).
- Mudanya Sulh Ceza Mahkemesi, 02.11.2009 tarihli ve değişik iş 2009/324 sayılı karar.
- Mudanya Sulh Ceza Mahkemesi, 02.11.2009 tarihli ve değişik iş 2009/324 sayılı karara esas başvuru.
- Müller, Christoph and Daniel Boos, "Zurich Main Railway Station: A Typology of Public CCTV Systems", *Surveillance & Society*, Vol: 2, No:2/3.
- Norris, Clive and Gary,Armstrong (1999), *Maximum Surveillance Society : The Rise of CCTV*, (Oxford: Berg Publishers,GBR).

- Orwell, George (1883), *1984*, (İstanbul: Kelebek Yayınevi) (Çev. Armağan İlkın).
- Öğün, Süleyman Seyfi, “Güvenlik ve Özgürlük Sarkaçlanması”, *Yeni Şafak*, 25.07.2015, <http://yenisafak.com.tr/yazarlar/SuleymanSeyfiOgun/guvenlik-ve-ozgurruk-sarkaclarlani/33778>
- Pawson, Ray and Nick Tilley (1994), “What Works In Evaluation Research?”, *British Journal Criminal*, 34(3).
- Salihpaşaoğlu, Yaşar (2013), “Özel Hayatın Kapsamı: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatları Işığında Bir Değerlendirme”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, XVII (3).
- Scholler, Heinrich-Broß, Siegfried (1975), *Grunzüge des Polizei- und Ordnungsrecht in der Bundesrepublik Deutschland*, C. F. Müller, juristischer Verlag GmbH, Kalsruhe.
- Smith, David James (1994), *The Sleep of Reason: The James Bulger Case*, (London: Faber and Faber LTD).
- Stephan, Ulrich-Deger, Johannes-Wöhrle Günter- Wolf, Heinz, Reiff, Hermann (2009), *Polizeigesetz für Baden-Württemberg Kommanter*, 6., vollständig überarbeitete Auflage, Verlag C.H. Beck im Internet www.beck.de, Boorberg Stuttgart.
- T.C. Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü, Kişisel Verilerin Korunması Kanun Taslağı, <http://www2.tbmm.gov.tr/d23/1/1-0576.pdf> (03.07.2014).
- T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü(2014), 2013 Yılı Faaliyet Raporu, (Ankara: Başak Matbaacılık).
- Tataroğlu, Nihal (2012), *Bir Kentsel Hak Olarak Güvenlik ve MOBESE Uygulaması*, (İzmir: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Tekergül, Mehmet (2010), *İşyerinde Elektronik Gözetim*, Kadir Has Üniversitesi Hukuk Anabilim Dalı Özel Hukuk Bilim Dalı,(İstanbul: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Tezcan, Durmuş – ERDEM, Mustafa Ruhan - SANCAKTAR Oğuz (2002), *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu*, (Ankara: Seçkin Yayınları,).

- Türk Dil Kurumu, *Türk Dil Kurumu Sözlüğü*, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts (18.05.2014).
- Waples, Sam, Martin Gill and Peter Fisher (2009), “Does Cctv Displace Crime?”, *Criminology & Criminal Justice*, (Published by SAGE), 9(2).
- Wittes, B. (2011), “Against a Crude Balance: Platform Security and the Hostile Symbiosis Between Liberty and Security”, *Project on Law and Security*, Harvard Law School and Brookings, http://www.brookings.edu/~media/research/files/papers/2011/9/21%20platform%20security%20wittes/0921_platform_security_wittes.pdf den aktaran Erdoğan, Mustafa (2013), Anayasal-Demokratik Bir Rejimde Özgürlük ve Güvenlik, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl:12, Güz.
- Yenisey, Feridun (2009), *Kolluk Hukuku*, (İstanbul: Beta Yayınları).
- Yeşil, Bilge (2009), *Video Surveillance; Power and Privacy in Everyday Life*, (USA: LFB Scholarly Publishing LLCi El Pası)

